

BALKANLAR GAZETESİNE GÖRE 31 MAYIS 1915 SEÇİMLERİNDE SELÂNİK’TE SİYASİ HAYAT

Murat KAYA*

Öz

31 Mayıs (13 Haziran) 1915 seçimleri Balkan Savaşları’nın ardından topraklarını büyüten Yunanistan’da yapılan ilk seçimlerdir. Seçim sürecinde siyasi partiler Selânik’te örgütlenmeye büyük önem vermiş ve bu şehirde zafer elde etmek için yoğun gayret sarf etmişlerdir. Seçimlerde, ülke genelinde Venizelos’un liderliğindeki Liberal Parti birinci olmuş ve Yunan Parlamentosu’nda çoğunluğu elde etmiştir. Selânik’te ise ülke genelinin tam tersi bir sonuç ortaya çıkmıştır. Yunanistan’daki genel sonuçların aksine Selânik’teki seçimleri liberaller değil kralcılar kazanmıştır. Bu çalışmanın temel amacı Selânik’teki seçim sonucuyla ülke genelindeki seçim sonuçları arasındaki farklılığın nedenlerini ortaya koymaktır. Ayrıca Selânik’in kozmopolit yapısının seçim sonuçlarına etki edip etmediği tespit edilmeye çalışılacaktır. Seçimlerin öncesinde Yunanistan’da yaşanan siyasi gelişmeler, dış politikadaki farklı düşüncelerin iç siyasete yansımaları, Cihan Harbi’nin Yunanistan’a etkileri, partilerin Selânik’teki siyasi faaliyetleri, Selânik’te yaşayan Müslümanların seçim sürecinde nasıl bir tutum sergilediği, mebus adaylarının belirlenme sürecinde yaşanan gelişmeler, basındaki polemikler, şehirdeki gerginlikler ve seçim sonuçları bu çalışmada incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Yunanistan, Selânik, 31 Mayıs 1915 Seçimleri, Kral Konstantin, Venizelos*

Abstract

Political Life in Salonica During the 31 May 1915 Elections According to Balkanlar Newspaper

The May 31, 1915 elections were a significant event in Greece’s political history, marking the first elections held after the country’s territorial expansion following the Balkan Wars. During the election process, political parties placed a great deal of attention on organizing in Salonica and made significant efforts to secure a victory in this city. In the national elections, the Liberal Party, led by Eleftherios Venizelos, emerged as the victor, securing a majority in the Greek Parliament. However, the outcome in Salonica starkly contrasted with the national result, as the Royalists, rather than the Liberals, won in this city. The primary objective of this study is to investigate the reasons for the discrepancy between the election results in Salonica and those at the national level.

* Araştırma Görevlisi, Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Eskişehir.
E-posta: murat_k@anadolu.edu.tr ORCID: 0000-0002-2976-849X
(Makale Gönderim Tarihi: 28.03.2025 - Makale Kabul Tarihi: 15.07.2025)

Furthermore, it seeks to explore whether Salonica's cosmopolitan character has any impact on the election results. The study examines several key factors, including the political developments in Greece before the elections, the impact of divergent foreign policy perspectives on domestic politics, the effects of World War I on Greece, the political activities of parties in Salonica, the attitudes of the Muslim population in Salonica during the election process, the processes surrounding the selection of parliamentary candidates, media polemics, political tensions within the city, and the resulting election outcomes.

Key Words: *Greece, Salonica, Elections of 31 May 1915, King Constantine, Venizelos*

Giriş

XX. yüzyılın ilk yıllarında Avrupa'da savaşlar, ittifaklar, darbeler, yeni iktidarlar, rejim değişiklikleri ve yeni kurulan devletler nedeniyle siyasi olarak çalkantılı günler yaşanıyordu. Ülkeler arasındaki siyasi kutuplaşmanın artması Avrupa'yı adeta bir cadı kazanı hâline getirmişti. Bu kutuplaşma öylesine büyük bir boyuta ulaşmıştı ki, Avusturya-Macaristan Veliahdı Franz Ferdinand'ın Saraybosna ziyareti sırasında öldürülmesi bütün dünyayı ateş çemberine çeviren bir kıvılcım oldu. Savaş çıktığında Yunanistan'ın nasıl bir tavır izleyeceği belli değildi. Dönemin Başvekili Venizelos bu savaşı "megali idea" için bir fırsat olarak görüp İtilaf Devletleri'nin yanında yer almayı tercih ediyordu. Kral Konstantin ise savaşa girme konusunda temkinli bir siyaset izliyordu¹. Kral Konstantin'in böyle bir tavır sergilemesinde askerî eğitimini Almanya'da tamamlamış olması, Almanların askerî gücüne ve disiplinine hayranlık duyması, Alman Kralı II. Kayzer William'ın kız kardeşi Sofia'yla evli olması ve en önemlisi Balkan Savaşlarında elde edilen kazanımları riske atmak istememesi etkili olmuştur². İtilaf Devletlerinin diplomatik temsilcileri Yunanistan kralını "Kraliçe Sofia'nın elinde entrikalarıyla oradan oraya sürüklenen bir oyuncak" olarak görüyordu. Kraliçe Sofia'nın arkasında Alman kralı olduğu için Kral Konstantin Almanya'nın da oyuncacı olmakla itham ediliyordu³.

1914 yılında başlayan Cihan Harbi çok geçmeden Yunanistan'ın yanı başına sıçradı. 1915 yılının şubat ayında İtilaf Devletleri'ne ait gemiler Çanakkale önlerine kadar geldi. İngiltere Yunanistan'ı kendi yanında savaşa sokabilmek için Limni adasını bir Yunan adası olarak tanımayı kabul etti⁴. Bütün bu süreç içerisinde Yunanistan'ın dış siyasetinde olduğu gibi iç siyasetinde de belirsizlikler vardı. Dış siyasetteki farklı düşünceler doğrudan iç siyaseti şekillendiriyordu. 1915 yılının Mart ayının başında Başvekil Venizelos'un talebiyle Kral Konstantin'in riyaseti altında Yunan Parlamentosu'nda olağanüstü bir toplantı yapıldı. Toplantıya son on yıl içerisinde Yunanistan siyasetinde yer

¹ Hart 2018, s. 209-210; Heneage 2023; s. 168, Mazower 2013, s. 397.

² Bayur 1991, s. 178-179; Hatipoğlu 1988, s. 61-62; Yellice 2016, s. 211.

³ Özşier 2018, s. 255.

⁴ Sayılır 2014, s. 211.

almış siyasi parti başkanları ve eski başvekiller de katıldı. Dimitris Rallis, Stephanos Dragoumis, George Theotokis ve Kyriakoulis Mavromichalis toplantıya katılan kişiler arasında yer aldılar⁵. Atina Ajansı her ne kadar toplantının “dahili” bir nitelikte olduğunu söylese de Yunanistan’ın İtilaf-ı Müselles’le olan münasebetlerinin nasıl şekilleneceği temel gündem maddeleri arasında bulunuyordu⁶.

Başvekil Venizelos topraklarının bir kısmını Bulgaristan’a vermeyi kabullenerek İtilaf Devletleri’nin yanında savaşa girip Çanakkale’ye asker göndermek istiyordu. Dönemin üst düzey komutanlarından birisi olan Metaksas bunun felakete yol açabileceğini düşünüyordu. Başvekilin ordu mensuplarıyla arasındaki fikir ayrılıkları ve Kral Konstantin’in sürekli değişen düşünceleri Venizelos’un ülkeyi yönetme gücünü günden güne azaltıyordu. Yunan Parlamentosu’nda yapılan fevkalade toplantı siyasi kaosa çözüm üretmeye yetmedi. Metaksas’ın katılımıyla yapılan ikinci Kraliyet Konseyi toplantısından da bir sonuç elde edilemedi. Kral yapılan görüşmeler sonucunda savaşa girme konusunda Venizelos’la uzlaşma sağlamış gibi gözükse de kararından vazgeçti ve Yunanistan’ın tarafsızlığını koruma siyasetini sürdürdü⁷. Yaşanan bu gelişmelerin ardından Başvekil Venizelos 6 Mart 1915 tarihinde görevinden istifa ettiğini kamuoyuna duyurdu⁸.

Kral Konstantin vakit kaybetmeden 8 Mart 1915 tarihinde Gounaris’i Başvekil ilan etti ve onu yeni bir hükümet kurmakla görevlendirdi⁹. Venizelistler 12 Mart (25 Mart) 1912 tarihinde yapılan seçimlerde toplam 181 kişinin bulunduğu mecliste 146 mebus çıkararak ezici bir çoğunluk elde etmişlerdi¹⁰. Yeni hükümetin Venizelistlerin çoğunlukta olduğu bu mecliste sağlıklı bir şekilde iş yapabilmesi mümkün değildi. Parlametonun yenilenmesi kaçınılmaz hale geldiği için erken seçim kararı alınarak 31 Mayıs (13 Haziran)¹¹ 1915 tarihinde sandığa gidilmesi kararlaştırıldı¹². Zaten Venizelos görevinden istifa ederken yeniden sandığa gitmeyi ve seçimleri Kral Konstantin’i devre dışı bırakmak ya da izlemek istediği siyaseti ona kabul ettirmek için bir referandum hüviyetine dönüştürmeyi istiyordu¹³. Yapılacak seçimler sonucunda yenilenecek

⁵ Yellice 2016, s. 229.

⁶ Halıcı ve Burgaç 2020, s. 80-81

⁷ Yellice 2016, s. 231-233.

⁸ *Tanin*, 8 Mart 1915, s. 1; Bayur 1991, s. 210-211.

⁹ Bayur 1991, s. 225.

¹⁰ Yunan Parlamentosu 1986, s. 302.

¹¹ Yunanistan’da o dönemde kullanılan Julius takvimi, Gregorius takviminin 13 gün gerisinde kalmaktadır. 31 Mayıs 1915 seçimleri literatüre bu isimle geçtiği için başlıkta ve metin içinde bu tarih kullanılmıştır. Bkz. Erdem 2010, s. 92.

¹² Özşüer 2018, s. 260; Demirhan 2012, s. 121, 126.

¹³ Yellice 2016, s. 233-234.

parlamentoyla birlikte ÷lkedeki iç ve dış siyasetteki belirsizliklerin giderileceği umut ediliyordu.

31 Mayıs seçimlerinin Yunanistan tarihinde özel bir yere sahip olmasındaki en önemli unsur Balkan Savaşlarının ardından topraklarını büyüten Yunanistan’da önceki seçimlere göre çok daha geniş bir coğrafyada yapılmış olmasıdır. Balkan Savaşları’nın ardından Yunanistan’ın toprakları 63.211 kilometrekareden 121.794 kilometrekareye ulaşmıştı. Yunanistan’ın savaş öncesinde 2.719.422 olan nüfusuysa 4.819.793’e çıkmıştı¹⁴. Bu veriler 1915 yılına gelindiğinde bir önceki seçime göre Yunanistan’ın hem nüfus hem de yüz ölçümü olarak neredeyse iki katına çıktığını göstermektedir. Üstelik Yunanistan bu büyümeyle birlikte Müslüman nüfusun yoğun olarak yaşadığı Selânik başta olmak üzere pek çok yerleşim yerine de hâkim olmuştur.

Selânik’te yaşayan kişiler 1912 yılında Osmanlı Mebusan Meclisi için oy kullanmışlardı. 1915 yılına gelindiğinde ise bu sefer oylarını Yunanistan Parlamentosu için atmışlardır. Müslümanlar için köklerinden çok uzak bir devlet olan Yunanistan’da yapılan bu seçimler bir anlamda siyasi ve hukuki varlıklarını ispatlama süreci olmuştur. Üstelik Müslümanlar sadece oy kullanmakla kalmamış, Yunanistan Parlamentosu’nda mebus olarak yer almak için siyasi bir mücadelenin içerisine girmişlerdir.

1. Osmanlı’da Hürriyet’in Doğduğu Şehir: Selânik

Osmanlı Devleti’nde hürriyet fikrinin ilk ortaya çıktığı yerlerin başında Selânik gelir. “Her kalbe hâkim, her Türk’e maşuk” bir yer olan Selânik’te oluşan hürriyet düşüncesi kısa süre içerisinde yayılmış ve Türklerin vicdanları hürriyet duygusuyla dolup taşmıştır¹⁵. II. Meşrutiyet’e giden süreçte Jön Türklerin en önemli merkezlerinden birisi olarak gör÷len Selânik’ten yükselen fikirler Osmanlı Devleti’nde meşrutî düzenin yeniden inşa edilmesinde başat bir faktör olmuştur. Bu nedenle Selânik “devrimin beşiğı”¹⁶ ve “hürriyetin kâbesi”¹⁷ olarak gör÷lmektedir.

1908 seçimlerinde Meclis-i Mebusan’da Selânik’i temsil etmek üzere Mehmet Cavit Bey, Mustafa Rahmi Bey, Yorgaki Artas Efendi, Yorgi Huneos Efendi, Dimitri Vlahof Efendi ve Emanuel Karasu mebus olarak seçildiler. Bu kişilerin ikisi Türk, ikisi Rum, biri Yahudi ve biri Bulgar’dı. Türk mebuslar ve Yahudi mebus Emanuel Karasu İttihat ve Terakki mensubuydu. Rum mebuslardan Yorgaki Artas Efendi müstakil, Yorgi Huneos Efendiyse liberaldi.

¹⁴ Svoronos 1935, s. 22.

¹⁵ *Anadolu*, 26 Kânunusani 1329 [8 Şubat 1914], s. 1.

¹⁶ Anastassiadou 2015, s. 376.

¹⁷ Amca 2013, s. 177.

Selânik'i Osmanlı Meclis-i Mebusan'ında temsil eden Bulgar Dimitri Vlahof Efendi sosyalist bir gazeteciydi. 1908 seçim sonuçları hem Selânik'in kozmopolit yapısını yansıtmakta hem de şehirde siyasi hayatın oldukça canlı olduğunu göstermektedir¹⁸.

1909 yılında yaşanan 31 Mart vakası Selânik'in yıldızının daha da parlamasına neden oldu. Baştan beri Jön Türk davasının canla başla savunulduğu bir yer olmasının da etkisiyle II. Abdülhamit bu şehre sürgüne gönderildi. İttihatçıların en önemli kongreleri Selânik'te toplandı. Yine İttihatçıların görkemli törenleri ve şatafatlı gösterileri burada düzenlendi. Politik tartışmalar hız kesmeden cereyan etmeye devam etti. Selânik eleştirel ruhunu korumayı başarsa da Rumlar ve Makedonya Bulgarlarının bir kısmı İttihatçıları “kesinkes milliyetçi bir programa doğru yönelmekle” eleştiriyordu¹⁹. Bu eleştirilerin çok da haksız olmadığı bir sonraki seçimlerde ortaya çıkacak ve şehri Osmanlı Meclis-i Mebusan'ında temsil eden Türklerin sayısı artacaktı.

Osmanlı Devleti'nin Selânik'teki son seçimleri 1912 yılında gerçekleşti. Bu seçimlerde Selânik'in altı mebus çıkarma hakkı bulunuyordu. Seçimler neticesinde Mehmet Cavit Bey, Mustafa Rahmi Bey, Emanuel Karasu Efendi yeniden mebus seçildiler. Bu isimlere ek olarak İttihatçı Halil Bey de mebus seçildi. Yeni seçilen Kıryako Koçuno Efendi ve Yordan Nikolof Efendi müstakil mebuslardı. 1912 seçimlerinde İttihat ve Terakki'nin izlediği siyasetin bir yansıması olarak şehirdeki Türk mebus sayısı üçe çıkarken, Rum mebus sayısı ikiden bire düştü. Selânik'teki Yahudi ve Bulgarları bir önceki dönemle aynı şekilde birer kişi Meclis-i Mebusan'da temsil etti. Meclise İttihatçılarla birlikte müstakillerin de mebus olarak girmesi şehirdeki siyasi hayatın tek sesli olmadığını göstermekle birlikte 1908 seçiminin aksine sosyalistler ve liberaller meclise temsilci gönderemedi²⁰.

Balkan Savaşlarında Osmanlı ordusunun hiç beklenmedik bir yenilgi almasının ardından Osmanlı Devleti'nin elinden çıkıp Yunanistan'a geçen bölge “Yeni Yunanistan” olarak adlandırılıyordu. Bu topraklardaki en önemli yer şüphesiz Selânik'ti. Selânik'te Yunanistan'ın siyasi tarihini doğrudan şekillendirecek bir suikast olayı yaşandı. 1913 yılının Mart ayında Yunanistan kralı I. Yeorgios akıl sağlığı yerinde olmayan bir kişi tarafından Selânik'te öldürüldü. Yerine oğlu Konstantin tahta geçti²¹. Bu değişimin ardından Yunanistan siyaseti Kral Konstantin'le Venizelos'un mücadelesi ekseninde şekillenmeye başladı.

¹⁸ Demir 2007, s. 357.

¹⁹ Anastasiadou 2015, s. 380.

²⁰ Demir 2007, s. 357.

²¹ Clogg 2018, s. 89-90.

Selânik'te Osmanlı egemenliğinin sona ermesi Osmanlı Devleti'nin toplumsal hafızasında travmatik izler bıraktı. Böylesine önemli bir şehrin artık elden çıkmış olması İttihatçıları derinden etkiledi. Fakat Selânik'te Osmanlı hâkimiyetinin sona ermesi, şehirdeki Türk etkisinin tamamen silindiği anlamına gelmiyordu. Her şeyden önce Selânik'te baskı ve göçlere rağmen azımsanamayacak kadar Türk yaşamaya devam ediyordu. Bu Türkler 31 Mayıs 1915 seçimlerinde “Müslüman” kimliklerine sarılarak Yunanistan'da siyasi ve hukuki varlık mücadelesi vermişlerdir.

Yunanistan siyasetinde bu dönemde irili ufaklı çok sayıda siyasi parti olmakla birlikte, seçim sürecinde üç siyasi parti öne çıkmıştır. Selânik Başşehbenderliği'nin Osmanlı Hariciye Nezâreti'ne yazdığı bir yazıda bu üç siyasi parti “İntihabat için ortada el-yevm üç parti görülüyor birincisi Venizelos Partisi, ikincisi Hükümet Partisi, üçüncüsü de Müstakil Makedonya Partisi'dir.” sözleriyle zikredilmektedir²². Bu üç siyasi parti Selânik'e büyük bir önem vermiş ve şehirdeki siyasi hayat zaman zaman şiddet içerikli nümayişlere sahne olacak kadar canlı ve hareketli olmuştur.

2. Siyasi Partilerin Selânik'teki Faaliyetleri

2.1. Hükümet Fırkası (Gounaris Fırkası)

8 Mart 1915 tarihinde başvekil olarak görevlendirilen²³ Gounaris'in liderlik ettiği siyasi oluşum Hükümet Fırkası olarak adlandırılıyordu. Başvekil Gounaris partisini Makedonya'da ve bilhassa Selânik'te hızlı bir şekilde örgütlemek istiyordu. 1915 yılı Mayıs ayının başında kabine erkânından bir kişiyi Selânik'e göndererek fırkasının Selânik'te faaliyete geçmesini sağladı. Selânik'te otuz kişiden oluşan bir heyet Hükümet Fırkası'nı kurarak hızlı bir şekilde seçim çalışmalarına başladı. Gounaris taraftarları siyasi faaliyetlere başlarken hem eski hem de yeni Yunanistan'da başarılı olmayı umut ediyordu. Fırkanın “Yunanlılık emel-i milliyesi” için faaliyete geçtiği vurgulanıyordu²⁴.

Hükümet Fırkası'nın ülkeyi yönetme erkine sahip olması Gounaris'in elini kuvvetlendiriyordu. Başvekil Gounaris Selânik Valisi Godas'la sürekli iletişim hâlindeydi. Selânik Valisi Godas Hükümet Fırkası'nın “en faal azalarından” biri olarak görülüyordu. Seçimlerde vali sadece Selânik'te Hükümet Fırkası lehine propaganda yapmakla yetinmemiş, Drama, Siroz ve Kavala'ya da gitmiştir²⁵. Başvekilin valiyle yaptığı bir telefon görüşmesinin ardından İktisad-ı Milli Nâzırı Baltacis Selânik'e giderek çeşitli faaliyetlerde bulundu²⁶.

²² BOA, DH.EUM.3.Şb, 5-44.

²³ Bayur 1991, s. 225.

²⁴ *Balkanlar*, 13 Mayıs 1915, s. 3.

²⁵ *Balkanlar*, 22 Mayıs 1915, s. 2.

²⁶ *Balkanlar*, 18 Mayıs 1915, s. 2.

Hükümet Fırkası Selânik'te parti örgütünü kurmakta olduğu gibi partiye ait kulüp binasını faaliyete geçirme konusunda da liberal ve müstakillere göre biraz geç kaldı. Seçimlerden yaklaşık üç hafta önce yapılan kulüp binasının resmî açılış töreninde Yunanistan kralı için iyi dileklerde bulunuldu. Açılış sonrasında Gounaris taraftarları “Yaşasın Kral” ve “Yaşasın Gounaris” nidaları eşliğinde nümayişler icra etti²⁷.

Hükümet Fırkası kulübü faaliyete geçtikten sonra diğer fırkalar gibi konferanslar düzenlemeye başladı. Bu konferanslardan birinde konuşma yapan Yahudi bir vatandaş Yunanistan'ın içerisinde bulunduğu açlık ve sefaletin nedeninin Venizelos yönetimi olduğunu belirtti²⁸. Bu söylem Venizelos'un nüfusu homojenleştirme politikasına karşı azınlıkların Hükümet Fırkası'na yakınlaştığını göstermektedir. Yahudilerle benzer bir şekilde Selânik'te yaşayan Müslümanlar da seçim sürecinde Hükümet Fırkası'yla birlikte hareket etti.

Seçim propagandalarının başlamasıyla birlikte Hükümet Fırkası'yla Selânik'teki sosyalistler arasında siyasi yakınlaşmalar yaşandı. Selânik'te faaliyet gösteren Sosyalist Cemiyeti bir beyanname neşrederek cemiyetlerine üye olan kişilerin yalnız sosyalist mebus adaylarına oy vermelerini tavsiye etti. Söz konusu beyanname sosyalistlerin savaş karşıtı olduğu ve Balkan İttihadını arzu ettikleri vurgulandı²⁹. Zaman zaman Hükümet Fırkası'nın nümayişlerine katılan sosyalistler gösterilerde “Harp İstemeyiz” ve “Yaşasın Sulh” gibi savaş karşıtı pankartlar açtılar³⁰. Seçimler yaklaştıkça sosyalistlerle Hükümet Fırkası arasındaki ilişkiler güçlendi ve Selânik'teki sosyalistler Hükümet Fırkası'nı destekleme kararı aldı³¹. Bu destek karşılığında Hükümet Fırkası'nın Selânik'teki mebus adayları listesine sosyalist kişiler de eklendi.

2.2. Liberal Parti (Ahrar Fırkası/Venizelos Fırkası)

31 Mayıs 1915 seçimlerinde Venizelos'un liderliğindeki Liberal Parti hem seçim sürecine hem de seçim sonuçlarına damga vurmuştur. Liberaller Selânik'e büyük önem veriyordu. Bu önemin bir göstergesi olarak geçmişte Venizelos hükümetlerinde bahriye, adliye, dahiliye ve iktisad-ı milli nâzırlığı gibi önemli görevler üstlenen kişiler Selânik'e gelerek propaganda faaliyetleri yürüttüler³². Liberal Parti Selânik'te Odeon Tiyatrosu'nu kiralayıp bu binayı parti merkezi

²⁷ *Balkanlar*, 25 Mayıs 1915, s. 2.

²⁸ *Balkanlar*, 29 Mayıs 1915, s. 2.

²⁹ *Balkanlar*, 17 Mayıs 1915, s. 2.

³⁰ *Balkanlar*, 31 Mayıs 1915, s. 2.

³¹ *Balkanlar*, 4 Haziran 1915, s. 2.

³² *Balkanlar*, 16 Mayıs 1915, s. 2; *Balkanlar*, 17 Mayıs 1915, s. 2; *Balkanlar*, 18 Mayıs 1915, s. 2; *Balkanlar*, 19 Mayıs 1919, s. 2.

olarak kullanılacak şekilde düzenlemiştir. Ayrıca seçim sürecinin ilk günlerinde Makedonyalılara yönelik bir beyanname neşredeceğini dile getirmiştir³³.

Fırka binası olarak kullanılacak tiyatrodaki tadilat çalışmaları kısa sürede tamamlandı ve 8 Mayıs 1915 Cumartesi günü parti binasının açılışı gerçekleştirildi. Liberallerin Selânik Kulübü'nün reisliğini sabık Selânik merkez mutasarrıflarından Argyropoulos üstlendi. Açılış töreninde yapılan konuşmalarda Liberal Parti'nin iktidarda olduğu dönemde yapmış olduğu hizmetlere vurgu yapıldı ve partinin milli siyaset çizgisini sürdüreceği söylendi. Açılışın ardından Liberal Parti taraftarları partilerinin alamet-i farikası olan çapa taşıyarak ve “Yaşasın Venizelos” nidaları eşliğinde Selânik sokaklarında dolaştılar³⁴. Liberaller Venizelos'a övgü düzerken Hükümet Fırkası'nın lideri için ise “Aşağı Gounaris” sloganını atıyorlardı. Selânik Baş Şehbenderliği'nden Bâbîâlî Hariciye Nezâreti'ne yazılan açılış töreniyle ilgili yazıda protesto gösterilerine katılan kişilerin Giritli ve muhacir Rumlar olduğu, yerli Rumların bu nümayişe katılmadığı ve hatta alkış bile yapmadıkları belirtildi. Fırka binasının açılışıyla birlikte Makedonyalılara yönelik hazırlanan beyanname kamuoyuna duyuruldu. Bu beyannamede Liberal Parti'nin Selânik şubesini oluşturan kişilerin “Venizelos'un bayrağı altında mücahedede ümid vardır.” denildi. Liberal Parti'nin diğer siyasi partilerden farkı “gayr-i meşru rüşvetçiliğe değil emniyet-i ahaliye istinad etmesinden ve rüesa-yı muhtelifenin menafi-yi şahsiyesini değil menafi-yi ammeyi müdafaa ve sıyanet etmesi nokta-i nazarından diğer fırkalardan ayrılmaktadır.” sözleriyle açıklandı. Venizelos'un “ahalinin peygamber ana ruhunun beklediği Mesih gibi telakki” ettiği ileri sürüldü. Hatta daha da iddialı bir ifade kullanılarak Venizelos “bütün Yunanlılığın reis-i peygamberi” ve “Allah'ın mürseli” olarak tanımlandı. Beyannamenin sonunda Makedonyalılar “saadet-i ahali” ve “teali-i vatan” uğruna Makedonya'nın her şehir ve karyesinde Liberal Fırkası şubeleri tesis etmeye davet edildi³⁵.

Selânik özelinden bakıldığında seçim sürecinin ilk günlerinde Liberal Parti diğer siyasi partilere göre daha fazla çalışıyordu. Parti binası olarak rıhtımda bulunan Odeon Tiyatrosu'nun kullanılmış olması propaganda açısından iyi bir fırsat yarattı. Bu binada her akşam umumi konferanslar düzenlenerek fırka taraftarlarının sayısı artırılmaya çalışıldı. Liberal Parti, Yahudilere yönelik özel propaganda çalışmaları yapıyordu. Bu kapsamda parti binasında Musevilere yönelik İspanyolca konferanslar verilmesi kararlaştırıldı. Ayrıca partinin faaliyetlerini Selânik merkezle sınırlı tutmaktan çıkartarak Vodina, Galaç ve

³³ *Balkanlar*, 4 Mayıs 1915, s. 2.

³⁴ *Balkanlar*, 10 Mayıs 1915, s. 3

³⁵ BOA, DH.EUM.3.Şb, 5-73.

Katerin'de şubeler açılması planlandı³⁶. Kısa süre içinde Kavala'da da şube açıldı. Yahudilere yönelik verilecek İspanyolca konferansların Yahudilerin kutsal günü olan cumartesi olması kararlaştırıldı³⁷. Parti binasında bazı gazeteciler konuşma yapmaları için ağırlanmaktaydı. Bu konuşmalardan birisinde bir gazeteci Venizelos'un iktidar olduğu dönemde izlediği politikaları överek Musevileri milli menfaatleri için Liberal Parti'ye destek olmaya çağırmıştır. Bu konferansın ardından parti binasından coşkulu bir şekilde ayrılan liberaller, eski İttihat ve Terakki binasını merkez olarak kullanan Müstakil Fırka'nın önüne geldiğinde "Yaşasın Venizelos" sloganları atıldılar³⁸. Liberallerle müstakiller arasında yaşanan bu küçük gerginlik liberallerin kendilerini hem Hükümet Fırkası'nın hem de Müstakil Fırka'nın karşısında konumlandığını göstermektedir.

2.3. Müstakiller Fırkası

Yunanistan'da Müstakiller Fırkası'nın kurulmasıyla birlikte siyasette üçüncü bir güçlü parti ortaya çıktı. Üçüncü partinin memleketin ihtiyaçlarını karşılamak gayesiyle çalışmalar yapacağı kamuoyuna duyuruldu. Müstakiller kısa sürede Makedonya, Epir ve adalarda örgütlenmeyi hedefliyordu³⁹. Müstakiller Fırkası rıhtımda bulunan eskiden İttihat ve Terakki'ye ait olan kulüp binasını kiralayarak burayı Selânik'teki merkezleri hâline getirdi⁴⁰. İttihat ve Terakki'ye ait olduğu dönemde bu bina fırka farkı gözetmeksizin insanların bir araya gelmesini sağlıyor ve gençler burada bilimsel ve toplumsal tartışmalar yapıyordu⁴¹.

Partinin şehirdeki örgütlenmesi devam ederken Nea Alithia gazetesi Müstakil Fırka'nın Selânik'teki nâşir-i efkârı olmayı kabul etti. Bu gazetede çıkan "Müslümanların Vaziyet ve Menfaatleri" başlıklı bir yazıda Makedonya'da Müslümanlarla Rumların asırlardır birlikte yaşadıkları ve aralarındaki sorunların "Sultan Hamid'in iblisane siyaseti" ve "Rumları tamamen mahvetmeye azmeden İttihat ve Terakki'den" kaynaklandığı söylenmektedir. İki buçuk senelik Yunan idaresinde Müslümanların serbestçe yaşadığı ileri sürülmektedir. Yazının sonunda "İslam vatandaşlarımızın nazarı dikkatini celb ederek Müstakil Fırka ile iştirak-i mesai etmelerini temenni ediyoruz" ifadeleri yer almaktadır⁴².

³⁶ *Balkanlar*, 13 Mayıs 1915, s. 3.

³⁷ *Balkanlar*, 14 Mayıs 1915, s. 2.

³⁸ *Balkanlar*, 17 Mayıs 1915, s. 2.

³⁹ *Balkanlar*, 8 Mayıs 1915, s. 1.

⁴⁰ *Balkanlar*, 15 Mayıs 1915, s. 2.

⁴¹ *Anadolu*, 19 Ağustos 1915, s. 1.

⁴² *Balkanlar*, 15 Mayıs 1915, s. 2.

Müstakil Fırka'nın siyasi merkez olarak kullanmak üzere kiraladığı binanın açılışı Petrograd'da bulunan Dragomis'in katılımını sağlamak için ertelendi⁴³. Dragomis Yunanistan'ın Petrograd sefiri olarak görev yapmakta olup, seçim nedeniyle memuriyetten istifa etmiştir⁴⁴. Müstakiller Fırkası'nın Selânik binasının resmî açılışı coşkulu bir şekilde gerçekleştirildi. Açılışın ardından müstakiller sokaklara dökülerek Dragomis lehine tezahüratta bulundular. Liberallerle müstakiller nümayiş sırasında karşı karşıya gelseler de polislerin müdahalesiyle müellim bir hadise yaşanması engellenmiştir⁴⁵.

Bu olayın ardından yeni bir hadise daha yaşanmıştır. “Yaşasın Müstakiller” nidaları eşliğinde nümayişler icra eden yaklaşık yüz kişilik bir grup Liberal Parti taraftarlarıyla karşılaşmıştır. Karşılaşma sırasında “Yaşasın Venizelos” ve “Yaşasın Müstakiller” sloganlarıyla boğaz boğaza gelen kitle süvari jandarmaların müdahalesiyle ayrılmıştır. Bu sırada Müstakiller Kulübü'nün camları kırılmış olaylara karışan iki müstakil tevkif edilerek hadiseye nihayet verilmiştir. Müstakiller zalimler serbest bırakılırken mazlumların tevkif edildiğini öne sürmüşlerdir. Önce polis müdüriyetine daha sonra da postaneye giderek doğrudan başvekil Gounaris'e telefon açıp şikayetlerini iletmışlerdir. Böyle bir ortamda seçimlerin sağlıklı bir şekilde gerçekleşemeyeceğini belirtmişlerdir. Gounaris'in müstakillerden şikayetlerini yazılı olarak iletmelerini istemesi üzerine “Müstakil ve Avam Fırkası Heyet-i İdaresi” imzalı kısa bir duyuru kaleme alınmıştır. Bu duyuruda jandarmaların sergilediği tutumun milli duygulara zarar verdiği belirtilerek kanuna aykırı tavır sergileyen jandarmaların Müstakiller Kulübü'nden uzaklaştırılması aksi takdirde kulüp binasının kapatılacağı dile getirilmiştir. Vali Godas da müstakillerin haklı olduğunu başvekil bildirmiştir. Bu olay seçim sürecinin Selânik'te gergin bir şekilde geçeceğinin somut bir örneği olmuştur⁴⁶.

Müstakiller Fırkası'nın önde gelen isimlerinden Dragomis, partisi Selânik'te siyasi faaliyetlere başladıktan sonra şehre geldi. Bu süre içerisinde müstakillerle liberaller arasında şehirde gerginlikler yaşanmıştı. Dragomis parti binasında verdiği bir konferansta Venizelos Hükümeti'nin Makedonyalıların hukukunu ihmal ettiğini, bu ihmalkarlığa bir tepki olarak bütün Makedonyalıların iştirakiyle Müstakil Fırka'nın ortaya çıktığını söyledi. Fırka programının en önemli özelliklerinden birisinin Makedonya'yı ihya etmek olduğunu beyan etti⁴⁷.

⁴³ *Balkanlar*, 16 Mayıs 1915, s. 2

⁴⁴ *Balkanlar*, 20 Mayıs 1915, s. 2.

⁴⁵ *Balkanlar*, 22 Mayıs 1915, s. 2.

⁴⁶ *Balkanlar*, 24 Mayıs 1915, s. 2.

⁴⁷ *Balkanlar*, 4 Haziran 1915, s. 2.

3. Müslümanların Adaylık Süreci

Balkan Savaşları'nın sonrasında Yunanistan'da izlenen azınlıklara yönelik baskı politikası çok sayıda Müslümanın Osmanlı Devleti'ne sığınmasına neden oldu. 1913 yılında Selânik'te 45.867 Müslüman yaşıyordu⁴⁸. 1915 yılına gelindiğinde Müslüman sayısı 34.000'e, 1916'da 30.000'e, 1917 yılındaysa 20.000'e düştü⁴⁹. Savaşın ardından imzalanan Atina Antlaşması'nın dördüncü maddesi uyarınca Yunanistan'da yaşayan Müslümanlar Yunan tebaası olmuşlardı. Ancak bu kişilere arzu ettikleri takdirde üç yıl içinde Osmanlı vatandaşlığına geçme hakkı verilmişti⁵⁰. Bu hukuki güvencenin de etkisiyle Selânik'te yaşayan pek çok kişi doğup büyüdükları toprakları terk edip Osmanlı Devleti'ne sığındılar. Yunanistan'da kalanlar ise 31 Mayıs 1915 seçimlerini siyasi ve hukuki kimliklerini ispatlamak için bir fırsat olarak gördüler. Kobakizade İsmail Hakkı, seçim sürecinin başında Müslümanların içinde bulunduğu ruh hâlini anılarında şu sözlerle anlatmaktadır: “Bir müddet sonra Yunanistan'da bir intihab-ı mebusan dedikodusu çıktı. Tabii biz yeni tebaa olduğumuz için Yunan intihap usullerinden anlamazdık. Fakat gitgide kulak kabarttık ve işle alakalandık.” Onun 31 Mayıs 1915 seçimlerinde Drama'dan mebus seçilmiş olması, bu anıları daha da değerli kılmaktadır⁵¹.

Müslümanların adaylık süreçlerini yönetmek üzere Selânik Cemaat-ı İslamiye dairesinde İntihab-ı Mebusan Komisyonu oluşturuldu. Hasan Fevzi Bey bu komisyonun reisi olarak görev yapmaya başladı. Komisyon gazeteler aracılığıyla Müslüman ahalisine bir duyuru neşretti. 21 Nisan 1331 tarihli [4 Mayıs 1915] bu duyuruda mebus aday olmak isteyenlerin “şehir-i hâlin yirmi sekizinci salı günü [11 Mayıs 1915] akşamına kadar Selânik'te Cemaat-ı İslamiye dairesinde müteşekkil intihap komisyonu riyasetine ba-tezkere-i mahsusa” müracaat etmeleri istendi⁵².

Yunanistan'da seçim sürecinin başlamasının ardından Müslümanların hangi partiyi destekleyeceği ve kimleri mebus aday olarak göstereceği kamuoyu tarafından merakla takip ediliyordu. Bu süreçte basında ironi içerikli haberler yer aldı. “Mebusluk Acenteleri” başlığını taşıyan bu haberlerden birisinde “arzukeş olanları Meclis-i Mebusan'a [Yunan Parlamentosu'na] göndermek için” komisyon ticarethaneleri oluşturulduğu ve muntazam bir daireye sahip olamayan bu müesseselerin lokanta, kahve, birahanelerde faaliyet gösterdiği belirtilmektedir. Bu komisyonlar “bin frank mukabilinde” mebus seçilme vaadi

⁴⁸ Mazower 2013, s. 394.

⁴⁹ Molho 2015, s. 45.

⁵⁰ Erim 1953, s. 478-479.

⁵¹ Kobakizade, 2012, s. 32

⁵² *Balkanlar*, 6 Mayıs 1915, s. 1.

vermektedir⁵³. Söz konusu ticarethaneler şüphesiz hayal ürünü ve mizahi bir dilin yansımasıdır. Ancak basında ironi yapılarak bile olsa bu tarz haberlerin olması, seçim sürecinde adayların belirlenmesini maddi menfaat sağlamak için kullananların ve mebus olma hayaline sahip kişileri aldatmaya çalışanların varlığına işaret eder. Ayrıca toplumun her kesiminin aday belirleme sürecinde izlenen yöntemden hoşnut olmadığı gösterir.

Türklerin mebus aday olma süreci karikatürlere de yansımıştır. Balkanlar gazetesi “bir numrolu mebus namzedi”, “iki numrolu mebus namzedi” ve “üç numrolu mebus namzedi” açıklamalarıyla üç farklı günde okurlarına üç ayrı çizimle mebus adaylarını tanıtmıştır. Bu üç karikatür yine ironi içeriklidir. Birinci karikatür önden, ikinci karikatür yandan, üçüncü karikatür ise arkadan siluet olarak gözükmektedir. Bu karikatürlerle kamuoyuna mebus adaylarının fiziki farklılıkları dışında birbirlerinden çok da farklı olmadığı mesajı verilmektedir⁵⁴.

Selânik’te Müslüman mebus adaylarını belirlemek üzere otuz beş delegenin katılımıyla 30 Nisan [13 Mayıs] 1915 tarihinde bir kongre toplandı. Toplantıda fikir teatisi yapılmış olsa da mebus adayları belirlenemedi. Selânik Cemaat-ı İslamiye dairesindeki İntihabat Komisyonu hem aday belirleme sürecini yönetiyor hem de seçim işleriyle ilgileniyordu. Bu süreçte Müslümanların “falan veya filan fırka ile teşrik ve tevhid-i mesai edeceklerine dair olan şayianın aslı ve esası yoktur” denildi⁵⁵. Cemaat-ı İslamiye’de yapılan ikinci toplantıda mebus adayları yine belirlenemedi ve 17 Mayıs 1915 Pazartesi günü yeniden toplantı düzenlenmesi kararlaştırıldı⁵⁶.

Selânik Cemaat-ı İslamiye İntihabat Komisyonu 17 Mayıs 1915 Pazartesi günü yapmış olduğu kongrede seçimlerde aday olacak Müslümanları gerek doğrudan doğruya ve gerekse teklif ve tensip üzerine belirledi. Kongrede yapılan oylamada Sırrı Bey 34, Tevfik Celo Bey 34, Mustafa Arif Efendi 32, Tahir Bey 29, Osmanbeyzade Mustafa Bey 22, Mustafa Cevdet Efendi 20, [Yeni] Asır müdürü Abdurrahman Efendi 15, Karaferyalı Timur Ali Bey 15 rey aldı. Seçimde Selânik’te yedi Müslüman aday gösterileceği için eşit sayıda oy alan Abdurrahman Efendi ve Timur Ali Bey arasında kura çekildi ve kura sonucunda Abdurrahman Efendi mebus aday olarak belirlendi. Kongrede aday belirlemenin yanı sıra Müslümanların seçimlerde izleyeceği siyasetin yol haritası çizildi. Kongrede yapılan tartışmalarda nihai bir karara varılamasa da Hükümet Fırkası’na destek eğilimi ortaya çıktı⁵⁷.

⁵³ *Balkanlar*, 4 Mayıs 1915, s. 2.

⁵⁴ *Balkanlar*, 16 Mayıs 1915, s. 2; *Balkanlar*, 17 Mayıs 1915, s. 2; *Balkanlar*, 18 Mayıs 1915, s. 2.

⁵⁵ *Balkanlar*, 14 Mayıs 1915, s. 2.

⁵⁶ *Balkanlar*, 16 Mayıs 1915, s. 2.

⁵⁷ *Balkanlar*, 19 Mayıs 1915, s.1.

Adaylar arasında yer alan Mustafa Arif Efendi 1852 yılında Selânik'te doğmuş “alaylı” bir avukattır⁵⁸. Selânik'te belirlenen mebus adayları Müslüman toplumun her kesimi tarafından benimsenmedi. Hatta aday gösterilmesine rağmen bu durumdan hoşnut olmayan kişiler vardı. Kongrede yapılan oylama sonucunda son sırada yer alan ve kura sonucu milletvekili olmaya hak kazanan Abdurrahman Efendi, kongre delegelerine teşekkür edip adaylığını Timur Ali Bey'e devretti. Bunu yaparken kişisel menfaatini değil milletin menfaatini düşündüğünü açıklamış olsa da, *Balkanlar gazetesi kendisine “Acaba Yeni Asır müdürü Drama ve Kavala kazalarından mebus çıkmak hayalinden feragat etmemiş olsa idi istifasını verecek miydi?”* sorusunu yöneltti⁵⁹. Abdurrahman Efendi'nin başka bir yerden milletvekili adayı olabilmek için istifa ettiğine dair net bir fikir açıklamak mümkün olmasa da adaylıktan çekilmesinde İntihabat Komisyonu'ndan yeterli desteği alamamış olması mutlaka etkili olmuştur. Ayrıca Drama ve Kavala'da mebus seçilen Müslümanlar arasında Abdurrahman Efendi'nin ismi bulunmamaktadır⁶⁰.

Cemaat-ı İslamiye'de yapılan toplantılarda Müslümanların Hükümet Fırkası'na eğilimi açık bir şekilde ortaya çıkmasına rağmen Liberal Parti'ye yakın gazeteler “hükümet fırkasına rey verecek İslamlar pek azdır” iddiasında bulunuyordu. Ayrıca hürriyetperver Müslümanların mebus adaylarının Cemaat-ı İslamiye tarafından belirlenmesini kabul etmeyecekleri dile getiriliyordu. Aday belirleme süreci devam ettiği için şüphesiz bu durum Müslümanların Liberal Parti içerisinde yer almasını sağlamaya yönelik bir adımdı. Fakat Müslümanların hem Liberal Parti hem de Hükümet Fırkası listelerinden ayrı ayrı seçimlere girmesi oyları böleceği için Selânik'teki hiçbir Müslümanın mebus seçilememesi sonucuna yol açabilecekti⁶¹.

Hükümet Fırkası'yla yapılan görüşmelerde Selânik'te Müslümanların sekiz mebus adayı göstermesi kararlaştırıldı. Bu rakam Selânik Cemaat-ı İslamiye İntihabat komisyonu tarafından açıklanan mebus sayısından bir fazla aday hakkı elde edildiğini göstermektedir. Mebus adayı olması düşünülen İstanbul'da bulunan Tahir Bey'in son saate kadar adaylığı kabul edip etmediğiyle ilgili net bir cevap vermemesi üzerine ismi listeden çıkarıldı. Bu nedenle sekiz yerine yedi Müslüman mebus adayı belirlendi. Daha önce Cemaat-ı İslamiye'de düzenlenen kongrede belirlenen isimlerde birkaç düzenleme yapıldı. Kongrede belirlenenlere ek olarak Ali Vehid Bey de aday gösterildi. Tevfik Celal Bey ve Mustafa Cevdet Beylerin adaylıktan çekilmeleri üzerine bu iki kişinin yerlerine

⁵⁸ Kenber ve Kaya 2018, s. 27-36.

⁵⁹ *Balkanlar*, 20 Mayıs 1915, s. 1.

⁶⁰ BOA, DH.EUM.3.Şb, 7-69; Yunan Parlamentosu 1986, s. 186-299.

⁶¹ *Balkanlar*, 20 Mayıs 1915, s. 1-2.

Selânik eşrafından Hayret Bey'le Vodina eşrafından Hasan Bey mebus adayı oldu. Böylece Selânik'te Hükümet Fırkası listesinden seçime girecek yedi milletvekili adayı belirlendi⁶². Müstakil Fırka ise Dava Vekili Hasan Sadri ve Mustafabeyzade Hayreddin'i aday gösterdi⁶³. Müstakil Fırka'nın mebus adayı gösterdiği Hasan Sadri Bey ibtidai ve rüşdi eğitimini Selânik'te Şemsi ve Terakki mekteplerinde tamamlamıştır. Hukuka olan hevesinden dolayı dava vekillerinin yazıhanelerinde çalışmış ve İstanbul'a giderek Hukuk Mektebi'nde eğitim görmüştür. Diplomasını aldıktan sonra kendisine İstanbul'da kalması teklif edilmiş olsa da Selânik'e dönmüştür. Memleketine döndükten sonra Selânik ve taşra ahalisinde yaşayan Müslüman ve Hristiyanların teveccühünü kazanmıştır. Rumca lisanına vakıf olması nedeniyle Selânik'te mühim bir mevkiye gelmiştir⁶⁴.

Liberal Parti'nin Selânik'te gösterdiği mebus adayları arasında hiçbir Müslüman yer almadı⁶⁵. Liberaller Selânik'te Müslümanlara bir adayı bile çok görürken Drama'da ise eski Mutasarrıf Naibzade Ali Bey'i aday gösterdiler⁶⁶. Drama'da gösterilen aday orada yaşayan Müslümanların liberalleri destekleyeceği anlamına gelmiyordu. Balkanlar gazetesi Drama sancağındaki Müslümanların Liberal Parti'ye katıldığı iddialarına yönelik olarak bunun aslının olmadığına dair bir haber yaptı⁶⁷. Drama'da Müslümanlar Selânik'te olduğu gibi Hükümet Fırkası'nı destekleme eğilimi gösteriyorlardı. Drama'da Hükümet Fırkası listesinden mebus olup seçimi kazanan Müslüman adaylar arasında Balkanlar gazetesinin müdürü Kemalettin Bey yer almaktadır⁶⁸.

Nafia Nâzırı Baltacıs Şarki Makedonya'da Müslümanlar adına mebus namzedliğini koymuştur. Gayrimüslim bir kişinin Müslümanlar adına mebus adayı olarak ortaya çıkması Hükümet Fırkası'yla Müslümanlar arasında teşrik-i mesainin ulaştığı boyutu göstermesi açısından önemlidir⁶⁹. Zaten seçim sürecinde Müslümanların Hükümet Fırkası adaylarının tamamına oy vermesi çağrısı yapılmıştır. Seçim sürecinde Yunanistan Müslümanları Hükümet Fırkası'nı sahiplenmiş ve partinin seçimlerde zafer elde edebilmesi için elinden gelen bütün gayreti göstermiştir. Selânik Müftüsü ve Cemaat-ı İslamiye Reisi Ahmed Efendi Müslümanların liberallere destek vermemesinin nedeninin Venizelos Fırkası'nın Hilafet-i İslamiye'nin düşmanlarıyla teşrik-i mesai etmesi olduğunu söylemiştir.

⁶² *Balkanlar*, 28 Mayıs 1915, s. 1.

⁶³ *Balkanlar*, 28 Mayıs 1915, s. 1; *Balkanlar*, 3 Haziran 1915, s. 3.

⁶⁴ *Balkanlar*, 5 Haziran 1915, s. 2.

⁶⁵ *Balkanlar*, 29 Mayıs 1915, s. 2.

⁶⁶ *Balkanlar*, 1 Haziran 1915, s. 2.

⁶⁷ *Balkanlar*, 29 Mayıs 1915, s. 2.

⁶⁸ *Balkanlar*, 12 Haziran 1915, s. 1. *Balkanlar*, 19 Haziran 1915, s. 2.

⁶⁹ *Balkanlar*, 1 Haziran 1915, s. 2.

Hükümet Fırkası'na verilen desteği ise Osmanlı Devleti'yle “dostane” ilişkiler içinde olmasıyla açıklamıştır⁷⁰.

1915 Seçimlerinde Selânik'te Müslüman Mebus Adayları

Hükümet Fırkası	Müstakil Fırka	Liberal Parti
Hayret Bey	Mustafabeyzade Hayreddin	-
Ali Vehid Bey	Hasan Sadri	
Vodinalı Hasan Bey		
Mustafa Bey		
Karaferyalı Ali Timur Bey		
Mustafa Arif Efendi		
Sırrı Bey		

4. Seçimlerde Propaganda Savaşları ve Müslümanların Hükümetten Beklentileri

Müslümanlar Hükümet Fırkası'yla olan ilişkilerinin sağlıklı bir zeminde sürdürülebilmesi için can ve mal güvenliğinin sağlanmasını ön koşul olarak görüyordu. Bu doğrultuda seçim sürecinde hükümetten en önemli beklenti mülkiyet haklarının korunmasıydı. Önceki hükümet [Venizelos] döneminde Makedonya'nın çeşitli bölgelerinde Müslümanlara ait emlak ve akarar gasp edilmişti. Yenice ve Vodina'da Müslümanların bir kısmı sahip oldukları çiftliklerden de mahrum edilmişlerdi. Yine bazı Müslüman köylülere ait kışlak ve müşterek emlaklar dahi ellerinden alınmıştı. Bütün bu örnekler Yunanistan'da Müslümanların mülkiyet haklarının büyük ölçüde askıya alındığını göstermektedir. Müslümanlar, Gounaris'in iktidara gelmesini fırsat bilerek hükümet nezdinde çeşitli girişimlerde bulundular. Örneğin Vodina Cemaat-ı İslamiyesi'ne ait bazı emlak ve caminin iadesi için Müftü Hüseyin Zühdü Efendi Atina'ya giderek hükümet yetkilileriyle görüştü. Vodina dışındaki diğer cemaat-ı İslamiyeler de hükümet değişikliğini bir fırsat olarak görüp girişimlerde bulundular. Müslümanların menfaati dışında faaliyet gösterdiği ileri sürülen Kavala Müftüsü'nün azledilmesi için çaba sergilendi. Fakat bütün bu girişimlerle ilgili “şunu itiraf etmek mecburiyetindeyiz ki şimdiye kadar vaki olan teşebbüsün hiç semeresi görülememiştir.” yorumu yapıldı. Gounaris Hükümeti'nden Müslümanların beklentileri oldukça fazlaydı ve bu beklentilerin gerçekleşeceği ümidi kamuoyunda oluşmuştu. “Ümidimizin boşa gitmemesi en büyük emelimizdir” denilerek Gounaris'e destek verilse de beklentilerin

⁷⁰ BOA, HR.SYS., 2386-14.

karşılanmaması durumunda Müslümanların başka tarafa kayabileceği vurgulanıyordu⁷¹.

Kılıkış ve Karacabad kazalarında jandarmalar Müslüman ahaliye oy verecekleri fırkaya yönelik baskı yapıyordu. Yaşanan bu olumsuz duruma karşı Müslüman kamuoyu tarafından tepki gösterilerek jandarmaların siyasetle değil asıl vazifeleriyle ilgilenmeleri gerektiği söylendi ve menafî-i İslamiye namına Müslümanların “şunun bunun tebligatına tabi olmamaları” belirtildi⁷². Burada baskının jandarma tarafından yapılması ayrı bir öneme sahiptir. Çünkü dönemin jandarma teşkilatında özellikle Giritli jandarmalar koyu birer Venizelistlerdi. Yapılan baskı ister hükümet kaynaklı isterse Venizelist jandarmalar kaynaklı olsun, bu durum seçimlerde Müslümanların hür iradesine yönelik bir müdahale niteliğindedir.

Seçim sürecinin ilk gününden itibaren Müslümanlar Hükümet Fırkası’yla yakın bir ilişki içerisindeydi. Selânik’in yeni valisi Godas göreve geldikten sonra Müslümanlarla yakın temas kurdu⁷³. Böylece Hükümet Fırkası’yla Müslümanlar arasındaki bağ günden güne güçlendi. Müslümanlarla Liberaller arasındaki ilişkiler ise seçim yaklaştıkça iyice zayıfladı. Liberaller, Selânik’te siyasi ve hukuki varlıklarını ispatlama gayesine sahip Müslümanları İttihatçıların aleti olmakla itham ediyordu. Liberallerin önemli yayın organlarından Makedonya gazetesi, Jön Türkleri İslamiyet’in muhribi olarak görmekte olup “Talatlar” ve “Enverler” tarafından Müslümanlara hiçbir zaman hayırlı bir şey telkin edilmediğini ileri sürmektedir. Ayrıca İstanbul’da Beyoğlu polis müdüriyetinde bulunmuş birinin Selânik’te mebus adayı olduğunu iddia etmişlerdir. Bu söylemler şüphesiz Selânik Cemaat-ı İslamiye bünyesinde faaliyet gösteren İntihabat Komisyonu Heyeti’nin belirlediği adaylara “İttihatçı” yaftası yapıştırarak Müslümanların ortak adaylar etrafında birleşmesine engel olmaya hizmet etmektedir. Selânik’te o dönemde Türklerin sesi niteliğinde faaliyet gösteren Balkanlar gazetesi Beyoğlu polis müdüriyetinde görev yapmış birisinin milletvekili adayı olduğuna dair hiç kimsenin bilgisi olmadığını dile getirmiş ve Makedonya gazetesine “eğer maksat bu gibi neşriyat ile hükümet fırkasını tezyif etmek ve liberallere mevki kazandırmak ise diyeceğimiz yoktur! Yalnız şuna teessüf edeceğiz ki hâlâ Makedonya’daki İslamlar adeta şunun bunun aletleri addedilmektedir. Dün de söylediğimiz vecihle İslamlar, menafî itibariyle hükümet fırkasıyla tevhidî mesai etmekte karar vermişlerdir. İttihat ve Terakki’nin telkinatı Selânik’te olsun Makedonya’nın diğer mevakinde olsun asla mevzu

⁷¹ *Balkanlar*, 8 Mayıs 1915, s. 1.

⁷² *Balkanlar*, 16 Mayıs 1915, s. 2.

⁷³ BOA, DH.EUM.3.Şb, 5-9.

bahis olamaz. Mevzu bahis olan cihet-i İslamların hukuk ve menafîinin ne suretle temin edileceğidir.” yanıtını vermiştir⁷⁴.

1913 yılının Kasım ayında imzalanan Atina antlaşmasının hükümleri seçim sürecini dolaylı olarak yakından ilgilendirmektedir. Antlaşmanın dördüncü maddesine göre Yunanistan'ın hâkimiyetine geçen topraklarda yaşayan kişiler Yunan tebaası olacaktı. Bu maddenin devamında bu bölgede yaşayan kişilerin üç sene içerisinde arzu ettikleri takdirde Osmanlı tebaasına geçme hakkı tanınmaktadır⁷⁵. 31 Mayıs 1915 seçimleri bu üç yıllık geçiş sürecinin içerisinde yer almaktadır. Bu durumda seçimlerde oy kullanan Müslümanlar daha sonra Yunan tebaasından ayrılma hakkına sahip olabileceklerdi. Selânik'te çıkan Rum gazetelerinden Makedonya bu durumun suiistimale neden olabileceğine dair bir yazı yayımladı. Söz konusu yazıda Müslümanlara ve Yahudilere Yunan tebaasından ayrılmayacaklarını beyan etmeleri hâlinde seçimlerde oy hakkı verilmesi savunuldu. Müslüman kamuoyu bu ve benzeri haberleri anlamsız bulsa da aslında liberallerin temel amacı seçime katılacak Müslüman sayısını en aza indirebilmektir⁷⁶.

Tartışmaların merkezinde olan Makedonya gazetesi Osmanlı Devleti tarafından yakından takip ediliyordu. Bu gazete Osmanlı yöneticileri tarafından sakıncalı bir yayın organı olarak görüldüğü için Dahiliye Nezâreti tarafından ülkeye girişi yasaklanmak istenmiştir. 17 Şubat 1915 tarihinde alınan kararla matbuat kanununun 35. maddesi gerekçe gösterilerek Makedonya gazetesinin ülke sınırlarından içeri sokulması yasaklanmıştır⁷⁷. Fakat Osmanlı Devleti Makedonya gazetesini ve Yunanistan'daki diğer Rum gazetelerini yakından takip etmeyi sürdürmüştür⁷⁸.

Musevilerin ve Müslümanların Hükümet Fırkası'na yakın olması liberallerde büyük bir hoşnutsuzluk yarattı. Bu durum zaten liberallerin Selânik'te homojen bir toplum yaratma siyasetinin doğal bir sonucuydu. Selânik'te liberaller Yahudilerle kısmen de olsa diyalog kurma gayreti içerisindeydi. Müslümanlarla liberaller arasındaki ipler ise neredeyse tamamen kopmuştu. Liberaller, nümayişlerde ortaya çıkan kırmızı bayrakların Osmanlı devrini anımsattığını, Müslüman müntehiplerin İttihat ve Terakki'den olduğunu, hükümetin birkaç oy fazla alabilmek için milli çizgiden uzaklaştığını söylemekte ve hatta “Hükümet Fırkası'nın hareketi vatana bir ihanettir” demektedir. Venizelistlerin sözünü ettikleri nümayişte Osmanlılığın simgesi olarak

⁷⁴ *Balkanlar*, 22 Mayıs 1915, s. 1.

⁷⁵ Erim 1953, s. 478-479.

⁷⁶ *Balkanlar*, 24 Mayıs 1915, s. 2.

⁷⁷ BOA, BEO, 4338-325304; BOA, MV., 196-95.

⁷⁸ BOA, HR.SYS., 2977-18.

değerlendirdikleri kırmızı bayrağı aslında Hükümet Fırkası'na destek veren sosyalistler taşımaktadır. Dolayısıyla Osmanlılık, Türklük ya da İslamiyetle bu bayrakların hiçbir ilgisi bulunmamaktadır⁷⁹.

Seçimlerde Müslümanların büyük çoğunluğu Hükümet Fırkası'nı destekliyordu. Seçime katılım oranının yüksek olması, meclise gönderilecek Müslüman mebus sayısını artıracaktı. Bu nedenle Liberal Parti'ye yakın olan kişiler çeşitli yalanlardan medet umarak Müslümanları sandıktan uzaklaştırmak istediler. Ancak seçime katılım oranını düşürme gayreti içerisinde olan Müslüman kişiler de vardı. Demir Hisar ve Kılıkş havalisinde İslam köylerini dolaşan bazı “menfaatperestler” Müslümanların seçime katılmamaları gerektiğini, eğer katılırlarsa İslam dini aleyhinde hareket etmiş sayılacaklarını söylediler. Bunu yapanlar sayıları çok fazla olmayan “bazı hasis emeller arkasında koşanlara alet olan” kişilerdi. İçlerinde “başlarına beş-on arşın bez geçiren” hoca sıfatını takınan “sahtekâr” iki-üç kişi de bulunmaktadır. Bu kişilerin hangi amaç doğrultusunda hareket ettikleri anlaşılamamakla birlikte Müslümanların menfaatlerine tamamen aykırı bir davranış sergiledikleri ortadadır. Taşrada yaşanan bu ve benzeri olayların ardından Müslümanların Selânik Müftülüğü ve Cemaat-ı İslamiye reisleri dışında hiç kimseyi dikkate almaması gerektiği kamuoyuna hatırlatılmıştır. Balkanlar gazetesinde “Balkanlar” imzasıyla yayımlanan başyazıda kendi çıkarları için halkı aldatan “cahillerin” sözüne inanmanın anasır-ı İslam'ın hukuki haklarından mahrum kalmalarına neden olacağı belirtilmekte ve “bu kimselerde zerre kadar insaf, akıl ve vicdan olsaydı bu mesele-i mühime ve hayatiye hakkında bu derece iffalkarane bir surette hareket etmezlerdi.” denilmektedir⁸⁰.

Seçim süreci yaklaştıkça Liberal Parti'ye yakın gazeteler Hükümet Fırkası'nı Türkiye'nin azameti için çalışmakla itham ediyordu. Bununla kalmayıp hükümeti “Türkiye'yi tedavi etmek isteyen hainler”, Yunanistan'daki Müslümanları ise “İttihat ve Terakki'nin aleti” olarak görüyorlardı. Gounaris Hükümeti'nin Türkiye'ye savaş açmamış olmasını “Osmanlı'nın ihyasını temin etmek” gayesinden kaynaklandığını ileri sürüyorlardı. Balkanlar gazetesi liberallerin böylesine sert söylemlerde bulunmasının temel nedeninin Yunanistan tebaasındaki Müslümanların Liberal Parti'ye değil Hükümet Fırkası'na destek vermesi olarak görmektedir. İttihatçılık söyleminin mantıksızlığını ise “Öyle ya! Genç Türkler birkaç devlete harbe tutuşmuş olduğu sırada işleri kalmamış Yunanistan'da intihabat işlerini tedvir için Makedonya'ya gelmişler!” sözleriyle açıklamaktadır⁸¹.

⁷⁹ *Balkanlar*, 1 Haziran 1915, s. 1.

⁸⁰ *Balkanlar*, 11 Haziran 1915, s. 1.

⁸¹ *Balkanlar*, 2 Haziran 1915, s. 2.

Seçim sürecinde Müslüman cemaat basın üzerinden İttihatçı yaftasına cevaplar vermiştir. Bunlardan birisinde “Makam-ı hilafete manen merbut olmakla beraber mukadderatını Yunan devletine bağlayan anasır-ı İslam ne İttihat ve Terakki'nin ve ne de Devlet-i Âliyye'nin buradaki memurin-i siyasiyesinin telkinatına tabi olmamışlardır.” denilmektedir. Müslümanların kendi milli çıkarları Venizelos'un “milli” siyasetiyle örtüşmediği için Müslümanlarla Liberal Parti'nin ortak bir noktada buluşmalarının mümkün olmadığı belirtilmiş ve “O halde hepimiz yek vücut bulunduğumuz halde 31 Mayıs'ta Gounaris Fırkası namzedlerine rey vereceğiz” denilmiştir⁸².

Müslümanları sandıktan uzaklaştırmaya bir tepki olarak gazetelerde serzenişler yer aldı. Bunların en önemlilerinden birisinde şu ifadeler geçmektedir: “Artık yeter bu kadar ahali! Zira vatanımızda muhacir değiliz vatan bizden de hizmet bekliyor. Bizim de doğduğumuz bu topraklarda menfaatimiz vardır. Adil bir hükümetin saye-i meşrutiyetinde yaşıyoruz. Artık bu memleketlerde kalan İslamlar hicret etmek fikrini büsbütün terk etmelidir.” Sandığa gidecek Müslüman seçmenlere “şen ve şatır” olma çağrısı yapılırken kendilerini aldatmaya yönelik sözlerden ve baskılardan korkmayıp “vicdanının, imanının emrettiği yere” oy vermeleri istendi⁸³.

Müslümanlarla Hükümet Fırkası arasındaki ittifakın ardından bu ittifakın hangi şartlarda yapıldığına dair yorumlar ortaya atıldı. Bunlara göre seçimleri Hükümet Fırkası kazandığı takdirde Müslümanlara el konulan çiftlik ve haneleri geri verilecek, Müslümanlar bir süre askerlikten muaf tutulacak, imam ve öğretmenler askere alınmayacak, mülkiye memuriyetlerinde Rumcaya aşına Müslümanlara görev verilecek ve milli serpuşların kullanım alanları genişletilecektir⁸⁴.

5. Şehirdeki Nümayişler

Selânik Yahudilerin, Müslümanların, Yunanların, Bulgarların ve diğer etnik unsurların bir arada yaşadığı kozmopolit bir şehirdi. Çeşitli kaynaklarda 1913 yılında Selânik'te 61.439 Yahudi, 45.867 Müslüman, 39.956 Yunan, 6.263 Bulgar ve diğer milletlerden 4.364 kişi yaşadığı belirtilmektedir⁸⁵. Verilen bu rakamlar büyük olasılıkla Selânik'in merkeziyle sınırlıdır. Çünkü mebus sayıları belirlenirken esas alınan 1913 nüfus sayımlarına göre Selânik'te 263.753'ü erkek, 252.818'i kadın toplam 516.571 kişi yaşıyordu⁸⁶. Dönemin seçim kanununa göre

⁸² *Balkanlar*, 6 Haziran 1915, s. 1

⁸³ *Balkanlar*, 5 Haziran 1915, s. 1.

⁸⁴ *Balkanlar*, 2 Haziran 1915, s. 2.

⁸⁵ Mazower 2013, s. 394; Georgiadou 2001, s. 129.

⁸⁶ *Balkanlar*, 21 Nisan 1915, s. 2. Söz konusu kaynakta kadın ve erkek nüfus toplanırken dizgi hatası yapılmıştır.

seçim bölgelerindeki her 16.000 nüfusa karşılık bir mebus çıkarma hakkı veriliyordu⁸⁷. Bu nedenle seçimlerde Selânik 32 mebus çıkarma hakkına sahip oldu.

Yunanistan'da 1915 yılında yürürlükte olan anayasada seçimlere dair hükümler bulunmaktadır. 65. madde krala meclisi olağanüstü toplantıya çağırma ve meclisi fes etme hakkı vermektedir. 66. maddede oylamanın gizli ve memleketin her tarafında aynı zamanda yapılacağı belirtilmektedir. 67. maddeye göre mebuslar sadece seçildikleri bölgenin değil bütün milletin temsilcisidirler. 68. maddeye göre Yunan Parlamentosu'nda görev yapacak en az 150 mebus seçilir ve mebus sayıları seçim bölgelerinin nüfusuna göre belirlenir. 69. maddeye göre mebuslar dört yıllığına seçilir ve bu srenin sonunda seçimler yenilenir. 70. maddede mebus seçilecek kişilerin sahip olması gereken özellikler sıralanmaktadır. Buna göre mebus seçilecek kişi Yunan tebaasından, yirmi beş yaşını tamamlamış ve ehliyet-i kanuniyeyi haiz olmalıdır. 71. Maddede bazı devlet memurlarının namzetliklerini ilan etmeden önce görevlerinden istifa etmeleri gerektiği belirtilmektedir⁸⁸.

31 Mayıs 1915 seçimleri Selânik'in kozmopolit yapısının devamı için bir sınav niteliğindeydi. Çünkü Yunan siyasetinin o dönemdeki en güçlü karakterlerinden Başvekil Venizelos homojen bir toplum yaratma arzusuna sahipti⁸⁹. Bu arzunun yansıması olarak Venizelos'un iktidarda olduğu 1914 yılında İzmir'de yaşayan Rumlarla, Makedonya'da yaşayan Müslümanların mübadele edilmesine dair Osmanlı Devleti'yle diplomatik görüşmeler yapıldı⁹⁰. Bu diplomatik görüşmeler sürecinde Selânik Valisi Sofolis'in hazırladığı raporlarda Selânik ve çevresinde yaşayan Müslümanların iyi bir durumda oldukları belirtiliyordu⁹¹. Galip Kemali Bey ise Selânik ve çevresinde yapmış olduğu seyahatin ardından Babıli'ye gönderdiği raporda bölgede yaşayan Müslümanların büyük baskı altında olduğunu syledi⁹².

Venizelos Hkmeti'nin 6 Mart 1915 tarihinde istifa etmesinin ardından Makedonya Valiliği lağvedilmiş ve Sofolis'in yerine Godas vali olarak görevlendirilmiştir. Godas Selânik'e muvasalat ettiği gün doğrudan Cemaat-ı İslamiye'yi ziyaret etmiştir. Bu ziyaret yeni hükümetin Müslümanlarla iyi ilişkiler kurmak konusunda gayret göstereceğinin ilk işaretlerinden birisi oldu⁹³. Selânik'in yeni valisi göreve başladıktan kısa bir süre sonra seçim takvimi belli

⁸⁷ *Balkanlar*, 18 Nisan 1915, s. 1-2.

⁸⁸ *Balkanlar*, 17 Nisan 1915, s. 1.

⁸⁹ Kenber ve Kaya 2018, s. 69.

⁹⁰ Arı 2023, s. 52-53; Kerimoğlu 2017, s. 183-185.

⁹¹ etin 2010, s. 154-155.

⁹² Söylemezoğlu 1946, s. 109.

⁹³ BOA., DHEUM.3.şb, 5-9.

oldu ve 31 Mayıs (13 Haziran) 1915 tarihinde sandığa gidilmesi kararlaştırıldı. Bulgaristan'ın tarafsız durumda olması ve itilaf devletlerinin Yunanistan aleyhinde bir tavır sergilemeyeceği düşüncesi seçimlerin güvenli bir ortamda yapılacağını düşündürüyordu⁹⁴. Seçim takviminin belirlenmesinin ardından Başvekil Gounaris Selânik Valisi Godas'la yaklaşık kırk beş dakikalık bir telefon görüşmesi yaparak seçim sürecini değerlendirdi⁹⁵. Bu telefon görüşmesi Selânik'teki yeni valiyle yeni hükümetin uyum içerisinde çalışacağını ilk işaretlerinden birisi olmuş ve seçim sürecinde de bu uyumlu çalışma devam etmiştir.

İntihab-ı Mebusan Kanunnamesinin dördüncü maddesinde kimlerin müntehip olacağı açıklanmaktadır. Buna göre yirmi bir yaşını doldurmuş olmak gerekmektedir. Ancak söz konusu maddede belirtilen bazı suçları işleyen kişiler müntehip olamamaktadır⁹⁶. 1915 yılı Mayıs ayına gelindiğinde seçim sürecinin başlamasının ardından Selânik'teki seçmen sayılarına ilişkin gazetelerde haberler çıkmaya başladı. Fakat aynı gazetenin farklı tarihlerde verdiği tanzim edilen intihabat cetvelleri arasında bile farklar bulunabiliyordu. Örneğin, Balkanlar gazetesi 3 Mayıs 1915 tarihli nüshasında Rumların 83.000, İslamların 33.000 ve Musevilerin 15.000 müntehibi bulunduğunu söylerken, ertesi gün çıkan nüshasıdaysa Rumların 84.000, Müslümanların 33.000, Musevilerin ise 85.000 müntehibi olduğunu belirtmiştir⁹⁷. Musevi seçmenler arasındaki iki farklı veri bir dizgi ya da aktarma hatasından kaynaklanmış olmakla birlikte, şehrin kozmopolit yapısı, 1913 nüfus verileri ve Venizelos'un nüfusu homojenleştirme politikasının etkisiyle Selânik'teki Yunan sayısının artırıldığı göz önünde bulundurulduğunda 1915'de Selânik'te yaşayan Yunanlarla Musevilerin sayısı birbirine yakın olmalıdır.

Selânik'in özellikle merkezi Yahudilerin yoğun olarak yaşadığı bir bölgedir. Seçim sürecine girilmesiyle birlikte Yahudiler arasında siyasi faaliyetler artmaya başladı. Seçim sürecinin başlamasının ardından Yahudilerle Liberal Parti arasında yakın temaslar oldu. Basında "Öteden beri esasat-ı hürriyet uğrunda mücadeleden hâli kalmayan" Musevilerin Liberal Parti'yle teşrik-i mesai ettiklerine dair haberler çıktı⁹⁸. Fakat Yeni Musevi Kulübü'nün de aralarında bulunduğu çok sayıda Yahudi cemiyeti Hükümet Fırkası'na katıldıklarını duyurdular⁹⁹.

Seçime doğru giden süreçte tıpkı Müslümanlar gibi Yunanistan'da önemli bir azınlık olan Yahudiler de mebus adaylarını belirleme gayreti içerisinde olsalar da fikir birlikteliği yoktu. Müslümanlar arasında olduğu gibi Museviler içerisinde

⁹⁴ *Balkanlar*, 4 Mayıs 1915, s. 1.

⁹⁵ *Balkanlar*, 4 Mayıs 1915, s. 2.

⁹⁶ *Balkanlar*, 18 Nisan 1915, s. 2.

⁹⁷ *Balkanlar*, 3 Mayıs 1915, s. 2; *Balkanlar*, 4 Mayıs 1915, s. 2.

⁹⁸ *Balkanlar*, 9 Mayıs 1915, s. 2.

⁹⁹ *Balkanlar*, 20 Mayıs 1915, s. 1.

de çoğunluk hükümet fırkasıyla teşrik-i mesai etme eğilimindeydi. Fakat bu durum bütün Yahudilerin hükümet fırkasını desteklediği anlamına gelmiyordu¹⁰⁰. Yahudilerin içerisinde Liberal Parti'ye katılanlar da bulunuyordu. Müslümanlar ve Yahudilerin seçim sürecinde benzer bir strateji izlemeleri aslında azınlık psikolojisinin bir göstergesidir. Liberal Parti'nin Selânik mebus aday listesinde beş Musevi yer aldı¹⁰¹.

Seçim yaklaştıkça, seçimle ilgili tartışmalar gündelik hayatın bir parçası oldu. Selânik'te bulunan bir gazinoda hükümet yanlısı bir kişiyle, Venizelos yanlısı bir kişi arasında küçük çaplı bir tartışma yaşandı. Liberal düşünceye sahip kişinin “Susunuz göreceksiniz ki Mösyö Venizelos daha kuvvetli gelecek ve Alman olan kralımız Almanya'ya gidecektir” demesi gerginliği artırdı. Bu sözleri söyleyen kişi apar topar gazinoyu terk ederken, olayla ilgili soruşturma başlatıldı¹⁰².

Gazinoda yaşanan olay aslında Yunanistan'daki seçimin “iç siyasetle” sınırlı olmadığını göstermektedir. Çünkü seçim sürecinin ilk gününden itibaren Yunanistan'ın Cihan Harbi'ne girip girmeyeceği ve hangi kutupta yer alacağına dair tartışmalar yaşanıyordu. Kral Konstantin Alman muhibi olmakla itham ediliyordu. Venizelos mecliste çoğunluğu kazanmak için fevkalade siyasi faaliyet gösterirken “İtilaf-ı müsellese karşı deruhte ettiği taahhüdatı yerine getirmek arzusunda” bulunuyordu¹⁰³. Krala tepki gösteren liberal vatandaşın böyle bir söylemde bulunmasında Kralın Alman kökenli bir hanedana mensup olması ve Cihan Harbi sırasında Almanya'ya yakın bir siyaset izlemesi etkilidir. Fakat bu noktada Kral'ın izlediği siyaseti sadece Almanlara duyduğu yakınlıkla açıklamak abartılı bir yaklaşımdır¹⁰⁴. Daha önce vurguladığımız gibi kral kendisini Almanya'ya yakın hissetmekle birlikte Balkan Savaşları'nda elde ettiği kazanımları riske atmamak için İtilaf Devletleri'nin yanında savaşa girme konusunda temkinli bir siyaset izliyor ve ülkesinin tarafsız kalmasını sağlamaya çalışıyordu.

Yunanistan'da her ne kadar çok sayıda siyasi parti veya siyasi oluşum mevcut olsa da siyaset genel olarak Venizelistler ve Antivenizelistler yani Kralcılar ekseninde şekilleniyordu. Hükümet Fırkası doğrudan Kralcıların partisi olarak görülüyordu. Fakat kral kendisini tarafsız bir şekilde konumlandırma gayesi içerisindeydi. Eski Girit valilerinden birisi seçimlerin kralla Venizelos arasındaki bir mücadele olduğuna dair değerlendirme yaptı. Bunun üzerine Kral kendisinin düşüncelerini açıklama hakkına sahip olmasına rağmen fırka

¹⁰⁰ *Balkanlar*, 23 Mayıs 1915, s. 2.

¹⁰¹ *Balkanlar*, 28 Mayıs 1915, s. 1.

¹⁰² *Balkanlar*, 16 Mayıs 1915, s. 2.

¹⁰³ *Balkanlar*, 17 Mayıs 1915, s. 2.

¹⁰⁴ Demiröz 2005, s. 300.

mücadelelerinden uzakta durduğunu, vatan ve milletin menfaati dışında başka bir şey düşünmediğini söyledi¹⁰⁵.

Seçimler yaklaştıkça propaganda çalışmalarında gerginlikler ve şiddet içerikli olaylar yaşandı. Selânik'te huzur ortamını bozan istenmeyen olayların önüne geçmek için partilerin konferanslarıyla ilgili bir düzenleme yapıldı. Buna göre müstakiller ve liberallerin aynı gün etkinlik düzenlemelerine güvenlik zafiyeti ortaya çıktığı gerekçesiyle izin verilmedi. Alınan bu kararın ardından ilk gün liberallere, ertesi gün ise müstakillere konferans düzenleme izni verildi¹⁰⁶.

Şehirde sosyalistlerle liberaller arasında da gerginlikler yaşanıyordu. 4 Haziran 1915 tarihinde Sosyalistlerle liberallerin aynı gün nümayiş düzenleyecek olmalarından dolayı güvenlik sadece jandarmalara bırakılmadı, 100 piyade ve 30 süvariden oluşan askerî destek sağlandı¹⁰⁷. Alınan bütün tedbirlere rağmen liberallerin nümayişinde istenmeyen olaylar yaşandı. Olaylar sosyalistlerle liberaller arasındaki basit münakaşa olmanın çok ötesine ulaştı. Liberallerin bazı askerlere “Zito Venizelos” dedirtmek istemeleri üzerine olaylar büyüdü. Şehrin farklı noktalarında liberaller taşkınlıklar çıkardı. Eylemlere katılan liberallerin sayısı otuz bin civarındaydı. Fakat bu eylemci sayısına şehir dışından Anadolu ve Trakya muhacirlerinin katılımı sağlanarak ulaşıldığı iddia edilmektedir. Ayrıca bu kişilerin “25 santim” para karşılığında eylemlere katıldığı iddia edilmektedir. Kalabalık nedeniyle orada bulunan çocukların bir kısmı yaralandı. Hükümet binasının yakınlarında liberalleri görünce “Yaşasın Gounaris” diye bağırarak bir Yahudi saldırıya uğradı ve ağır şekilde yaralandı. Liberallerin Hükümet Fırkası merkezi önüne geldiğinde olaylar daha da büyüdü. Liberaller ceplerinde getirdikleri taşlarla Hükümet Fırkası'na ait kulübün camlarını kırdı. Orada bulunan Gounaris taraftarları sopalarla darp edildi. Jandarmaların Hükümet Fırkası önündeki olaylara geç müdahalede bulunduğu iddia edilmektedir. Vali Godas polis müdürünü yanına çağırarak olaylara engel olmadığı için azarladı. Polis müdürü valiye “Eğer takdir için beni davet eylediğinizi bilse idim buraya gelmezdim. Biliniz ki bana karşı bu suretle idare-i kalam etmenize hiçbir vakit müsaade etmeyeceğim” cevabını verdi. Polis müdürünün bu cevabı verdiği sırada odaya İktisad-ı Milli Nâzırı Baltacıs gelmiş ve polis müdürüne hitaben “Nedir bu hal? Bu hadiseden sonra istifa etmeniz lazım gelir” demiştir. Polis müdürüyse “Nâzır Bey bu akşam jandarmaların yaptıklarından fazla bir şey yapılamazdı.” demiş ve hadiseye sebebiyet verenlerin Hükümet Kulübü'nde bulunanlar olduğu halde jandarmaların silahlarına süngü takıp nümayişçilere hücum ettiğini belirtmiştir. Nâzırın buna yanıtı oldukça ilginçtir. Jandarmaların hepsinin

¹⁰⁵ *Balkanlar*, 8 Mayıs 1915, s. 1.

¹⁰⁶ *Balkanlar*, 24 Mayıs 1915, s. 2.

¹⁰⁷ *Balkanlar*, 4 Haziran 1915, s. 3.

Venizelist olduğunu ileri sürmüştür. Polis müdürüyse jandarmaların siyasi düşüncelerini bilmediğini sadece görevlerini yaptıklarını bildiğini belirtmiştir. Bu gergin diyalogun sonunda Baltacis polis müdürüne “Pekâlâ hepiniz yarın buradan kaçacaksınız” cevabını vermiş ve ardından Başvekil Gounaris’le yarım saatlik bir telefon görüşmesi yapmıştır. Bu görüşmede Gounaris Selânik’te bulunan Giritli jandarmaların Patras’a gönderilmesine dair bir emirname hazırlayacağını söylemiştir¹⁰⁸.

Nümayişlerin ardından Selânik polis müdürünün göreve devam etmesi mümkün olmadı. Yerine jandarma kumandanlığı müfettişlerinden Frankoni atandı. Bir gazetecinin kendisine benzer hadiselerin yaşanmaması için ne gibi tedbirler alacağını sorması üzerine “İşi gücü olmayıp ekseriya hadisata sebebiyet veren birçok serserileri kulaklarından tutarak Selânik’ten dışarıya atacağım. Fırka kulüplerinin önünde bulunan kuvvayı muhafaza takviye edileceği gibi seyyar müfrezeler dahi teksir olunacaktır. Kendim bizzat bir müfreze başında olarak kulüplere nezâret edeceğim.” yanıtını verdi. Aynı gazetecinin jandarmalarla ilgili sorusuna verilen yanıtta kulüplerin muhafazasında Giritli olmayan jandarmaların görev yapacağı belirtildi¹⁰⁹. Vali Godas resmî bir tebliğ yayınlarak şehirde güvenliğin kontrol altına alındığını ve 21 Mayıs (4 Haziran) 1915 tarihinde yaşanan olayların bir daha tekrar etmemesi için asayışı ihlal edenlerle kanunlar çerçevesinde mücadele edeceklerini kamuoyuna açıkladı¹¹⁰.

6. Selânik’te Hükümet Fırkası’nın Zaferi

Yunanistan’da 1915 yılında uygulanan seçim sisteminin karışıklığı özellikle okuma-yazma bilmeyenlerin oy kullanmasını zorlaştıracak niteliktedir¹¹¹. Balkanlar gazetesi “Müntehiplerin Vazifesi” başlıklı bir yazıda “Reyler sandıklara nasıl atılır?” sorusunu yanıtlamıştır. Söz konusu yazıda “sade bir lisanla” müntehiplerin seçim günü neler yapmaları gerektiği anlatılmaktadır. Fakat yazı seçmenlere yapmaları gerekenleri açıklama konusunda yeterli olmaz. Seçmenleri bilgilendirmek amacıyla yayımlanan yazı seçim sisteminin karışık olması nedeniyle vatandaşları aydınlatmak yerine kafa karışıklığına yol açar. Bu nedenle gazetede bir gün sonra düzeltme yazısı neşredilir. Bu iki yazı göz önünde bulundurulduğunda 31 Mayıs (13 Haziran) günü güneş doğmadan önce oy kullanılacak binalar görevliler tarafından seçime hazır hale getirilecektir. Seçim merkezlerinde her milletvekili adayını temsil eden kapakları suiistimale meydan

¹⁰⁸ *Balkanlar*, 5 Haziran 1915, s. 2-3.

¹⁰⁹ *Balkanlar*, 6 Haziran 1915, s. 2.

¹¹⁰ *Balkanlar*, 7 Haziran 1915, s. 2. Gazetenin üzerindeki tarih bilgisi dizgi hatası nedeniyle 5 Haziran olarak yazılmıştır.

¹¹¹ Clogg 2018, s. 94-95.

vermeyecek şekilde teneke kutu bulunacak ve üzerinde seçmenlerin ellerini sokabilecekleri boru olacaktır. Ayrıca kutuların üzerinde adayın ismi ve mensubu olduğu siyasi partinin alamet-i farikası konulacaktır. Bu kutuların bir tarafı adaya destek verildiğini, diğer tarafı ise adaya destek verilmediğini gösterecektir. Seçmen görevliden temin ettiği oy pusulası niteliğindeki saçmayı adaya destek verip vermemesine göre sandığın ilgili kısmına atacaktır. Muntehipler seçim yapılacak yerlere beşer kişilik gruplar hâlinde alınacaklar, seçmen defterinde ismini bulup kayıtlarını yaptıktan sonra sırayla kutuları dolaşarak oylarını kullanacaklardır. Her sandığın önünde mebus adayının birer temsilcisi olacağı için, seçmenlerin bu temsilcilerin yönlendirmeleriyle hareket etmek yerine kendi iradeleri doğrultusunda reylerini kullanmaları tavsiye edilmiştir¹¹². Balkanlar gazetesinin Müslümanların seçimle ilgili haklarını öğretme gayesiyle İntihabat Kanunu'nu kitap şeklinde bastırıp satışa sunması okur yazar Müslümanların seçimlerle ilgili daha fazla bilgi sahibi olmasını sağlamıştır¹¹³.

Hükümet Fırkası yedisi Müslüman 32 adayını kamuoyuna açıklamıştı. Adaylarla birlikte Hükümet Fırkası'nın seçim sandıklarında alamet-i farika olarak düz mavi bir kurdeleyle bağlı bir demet başak kullanılacağı duyuruldu. Müslümanlara seçim günü her bir aday için ayrı ayrı olacak şekilde 105 kutu konulacağı, bu kutular arasında Hükümet Fırkası'nın alamet-i farikası olan 32 kutunun beyaz tarafına, diğer 73 kutunun ise siyah tarafına oy saçmalarını atmaları gerektiği hatırlatıldı. Ayrıca adayların oy sandıkları karışık bir şekilde duracağı için dikkatli bir şekilde oy kullanılması tavsiye edildi¹¹⁴.

Balkanlar gazetesi seçime iki gün kala bir duyuru yayımladı. Bu duyuruda seçimlerin Müslümanların varlığını göstermeleri için bir fırsat olduğu vurgulandı ve seçimlerde Hükümet Fırkası'ndan aday olan yedi Müslüman ve yirmi beş gayrimüslime oy verilmesi istendi¹¹⁵. Seçim günü yaklaştıkça toplumun her kesimi seçime katılım oranının yüksek olmasını istiyordu. Hahambaşı bir beyanname neşrederek bütün Yahudilerin sandığa gitmesini istedi. Müslümanların Selânik'teki sesi konumunda olan Balkanlar gazetesi yeni bir duyuru neşrederek bütün herkesi işlerini güçlerini bırakıp sandığa gitmeye davet etti¹¹⁶.

Seçim günü geldiğinde Balkanlar gazetesi okurlarına “Bugünkü Mühim Vazifemize Koşalım” başlıklı yazıda “Ey muhterem din kardeşlerimiz, Osmanlı idaresinin bu topraklardan üfulünden sonra geçen üç seneye yakın bir zaman zarfında Yunanistan'da hükümeti idare eden Mösyö Venizelos Fırkası İslamların

¹¹² *Balkanlar*, 2 Haziran 1915, s. 1-2; *Balkanlar*, 3 Haziran 1915, s. 1-2.

¹¹³ *Balkanlar*, 13 Mayıs 1915, s. 3.

¹¹⁴ *Balkanlar*, 7 Haziran 1915, s. 3.

¹¹⁵ *Balkanlar*, 12 Haziran 1915, s. 3.

¹¹⁶ *Balkanlar*, 13 Haziran 1915, s. 2.

hiçbir hakkına bakmamış desek caizdir. Bu fırka zamanında ne emlakımıza sahip olduk ve ne de istediğimiz gibi idare edildik.” sözleriyle seslendi. Seçimler Venizelos’a karşı Müslümanların varlık mücadelesi olarak görülüyordu. Bu varlık mücadelesi “Velhasıl bugünkü intihap dairelerine gidip reylerimizi vermeli mevcudiyet ve hakk-ı hayatımızı ispat etmeliyiz” sözleriyle anlatıldı. Numro pusulası almamış kimseler kaldıysa vakit kaybetmeden Saatli Camii’nde bulunan komisyona müracaat etmesi hatırlatıldı. Oy kullanmanın önemi “Yarım saat velev ki bir veya dört saat olsun uğraşmalı; koşmalı ve menfaatimiz namına rey saçmasını kutuya atmalıyız” sözleriyle ifade edildikten sonra yazıya “Muvaffakiyet Allah’tan kardeşler!” sözleriyle son verildi. Ayrıca gazete seçim nedeniyle müstahdemine dahi izin verdiği için iki sayfa olarak çıktıklarını okurlarına duyurdu¹¹⁷.

Liberaller seçimin son günlerine kadar Müslümanların sandığa gitmesini önlemeye çalışmaya devam etti. Anadolu’dan göç eden bazı Rumlara fes giydirilerek Müslümanlar arasında dolaştırılıp eğer oy kullanırlarsa Müslümanların askere alınacağı ve benzeri yalanlar söylendi. Bunun üzerine Selânik Cemaat-ı İslamiye bünyesinde faaliyet gösteren İntihabat Komisyonu Heyeti bir beyanname neşrederek Müslümanların bu aldatmacalara kanmasını engellemek istedi. Ayrıca Cemaat-ı İslamiye seçimlerin muntazam bir surette gerçekleşmesini sağlamak için gerekli tedbirleri aldı¹¹⁸.

31 Mayıs (13 Haziran) 1915 tarihinde Yunanistan’da yaşayanlar mebuslarını belirlemek için sandığa gitti. Seçim kanununa göre bütün ülkede seçimlerin aynı zamanda yapılması gerekiyordu. Ancak adliye memurları vaktinde ulaşamadığı için Makedonya ve Girit mntıkalarında seçimler geç başladı¹¹⁹. İlk gelen seçim sonuçları Hükümet Fırkası’nın ülke genelinde ve Selânik’te önde olduğunu gösteriyordu. Henüz kesinleşmemiş sonuçlara göre Hükümet Fırkası 155, Liberal Parti 135 ve diğer partilerden 27 kişi mebus seçiliyordu. Liberaller bu rakamların uydurma olduğunu, kendilerinin 206 mebus kazandığını dile getirdi¹²⁰.

Seçimlerin ardından Liberal Parti’ye yakın gazeteler Hükümet Fırkası’nın seçimlerde oy kullanma hakkı olmayan kişilere oy kullandığını ve seçimlerde Genç Türklerin büyük rol oynadığını iddia etti¹²¹. Birkaç gün sonra seçim sonuçları kesinleşti ve ilk açıklanan sonuçların aksine ülke genelinde liberallerin zafer kazandığı görüldü¹²². Selânik’te ise ülke genelinin tam tersi bir tablo oluştu.

¹¹⁷ *Balkanlar*, 14 Haziran 1915, s. 1.

¹¹⁸ *Balkanlar*, 14 Haziran 1915, s. 1.

¹¹⁹ *Tasfir-i Efkâr*, 15 Haziran 1915 s. 2.

¹²⁰ *Balkanlar*, 16 Haziran 1915, s. 1-2.

¹²¹ *Balkanlar*, 15 Haziran 1915, s. 1.

¹²² *Balkanlar*, 18 Haziran 1915, s. 1.

Hükümet Fırkası'nın adayları seçimleri önde tamamladılar. Seçimlerde Hükümet Fırkası'ndan en fazla oy alan kişi Hacı Georgios (41764 oy), en az oy alan kişi ise Adamantidis (35213 oy) oldu. Liberallerden Angelahis 30861, Müstakillerden ise Dragomis 27955 oy alarak partilerinin en fazla destek alan isimleriydiler¹²³. Bu sonuçlar Selânik'te Hükümet Fırkası listesinde yer alan 32 mebusun tamamının parlamento'ya girme hakkı elde ettiğini göstermektedir.

Selânik'te Mebus Olmaya Hak Kazanan Kişiler¹²⁴

Numara ¹²⁵	Selânik Milletvekillerinin İsimleri	Oy Sayısı
54	Άλη Βεχίτ Βέης (Ali Vehit Bey)	37710
55	Άλη Δεμήρ Βέης (Ali Demir Bey)	37865
262	Γερμανός Νικόλαος (Germanos Nikolaos)	40500
467	Ζαφειρόπουλος Μιλτ. (Zafirooulos Milt.)	38299
482	Ζήσης Κωνστ (Zisis Konst.)	39196
593	Καλλιδόπουλος Αθαν. (Kallidopoulos Athan.)	39430
696	Κοέν Χαΐμ (Koen Haim)	38698
741	Κότσανος Κίρκος (Kotsanos Kirkos)	40062
763	Κουριές Αλβέρτος (Kuries Albertos)	39044
776	Κοφίας Μαυρίνκιος (Kofias Maurikios)	38901
867	Λίγδας Δημήτριος (Ligdas Dimitros)	39273
878	Λόντος Άνδρ. Δημήτριος (Londos Andr. Dimitrios)	40341
907	Μαλάχ Ίωσήφ (Malach İosif / Malah Yusuf)	38841
955	Ματαλών Δαβίδ (Matalon David)	39401
1037	Μουσταφά Αρίφ (Mustafa Arif)	35639
1039	Μουσταφά Οσμάν (Mustafa Osman)	37586
1152	Παζαρέντζος Κωνσταντίνος (Pazarentzos Konstantinos)	37245
1206	Παπαζαχαρίου Άγγελος (Papazachariou Angelos)	38925
1273	Πέγιος Ίωαννης (Pegios İoannis)	36732
1315	Πλατσούκας Κωνσταντίνος (Platsoukas Konstantinos)	40720
1440	Σαραφιανός Γρηγόριος (Sarafianos Grigorios)	37068
1454	Σίδερης Δ. Αρίστοτέλης (Sideris D. Aristotelis)	38272

¹²³ *To Fos*, 6 Haziran 1915 [19 Haziran 1915], s. 2.

¹²⁴ *To Fos*, 6 Haziran 1915 [19 Haziran 1915], s. 2; Yunan Parlamentosu 1986, s. 186-299; BOA, DH.EUM.3.Şb, 7-69. *To Fos* gazetesinin verdiği sonuçlara göre milletvekili seçilen Adamantidis ve Haritis'in isimlerine Temsilciler, Senatörler ve Milletvekilleri Kayıtları'nda rastlanılmamıştır. Ayrıca bu kayıtlarda Selânik milletvekili olduğu söylenen 874 numaralı Lütfi Ömer Bey Selânik'ten değil Kozana'dan milletvekili seçilmiştir.

¹²⁵ Yunan Parlamentosu tarafından yayımlanan "Temsilciler, Senatörler ve Milletvekilleri Kayıtları" adlı eserde 1910-1935 yılları arasında görev yapan parlamento üyelerine dair alfabetik sırayla yapılan numaralandırmayı göstermektedir.

1460	Σίορ-Μανωλάκης Άναστάσιος (Sior-Manolakis Anastasios)	39032
1462	Σίρι Σαλή Βέης (Sırı Salih Bey)	39095
1627	Τσαλόπουλος Δημήτριος (Tsalopoulos Dimitrios)	38139
1726	Χαϊρέτ Σακίρ Βέης (Hayret Şakir Bey)	39095
1746	Χασάν Μεχμέτ Άλη (Hasan Mehmet Ali)	38871
1753	Χατζηγεωργίου Γεώργιος (Hacı Georgios)	41764
1761	Χατζηδημητρίου Θεόδ. (Hacı Dimitris Theod.)	39485
1766	Χατζηλαζάρου Χρ. (Hacı Lazaros)	38606
-	Αδαμαντιδης (Adamantidis)	35213
-	Χαρίσης (Harisis)	38253

31 Mayıs seçimlerinde Venizelos'un zafer elde etmesi ülkeyi siyasi istikrara kavuşturmak için yeterli olmadı. Ciddi sağlık sorunlarıyla mücadele eden Kral, hükümeti Venizelos'un kurmasını istemiyordu. Başvekil Gounaris, kralın hasta olmasını bahane ederek ve yeni bir siyasi bunalımı engelleme gerekçesiyle iktidarı Venizelos'a devretmekten kaçındı¹²⁶. Ancak sandıktan aldığı güçle Venizelos 23 Ağustos 1915 tarihinde yeniden iktidara geldi. Bu hükümetin ömrü sadece birkaç ayla sınırlı kaldı. Kral aynı yıl içinde Venizelos'u ikinci defa istifaya zorladı ve Venizelos 5 Ekim 1915 tarihinde başvekillik görevinden ayrıldı¹²⁷. 1915 yılının sonunda bir kez daha seçim yapılması kararlaştırıldı. Venizelos liderliğinde Liberal Parti bu sefer seçimleri boykot etti. Böylece Yunan siyasi tarihindeki en büyük kırılmalardan birisi olan ulusal bölünme yaşandı.

Yunan Parlamentosu'nun bir kez daha yenilenmesi de siyasi krizi sonlandıramadı. İtilaf Devletleriyle Kral Konstantin arasında ilişkiler günden güne kötüleşti. Venizelistler ise bu dönemde "Ethniki Amina" adlı ihtilalci bir hareket başlattılar¹²⁸. Bu hareket Yunanistan'daki ulusal bölünmeyi daha belirgin hale getirdi. Venizelos 1916 yılının sonbaharına gelindiğinde Selânik ve çevresi, Korfı, Girit, Sakız, Sisam, Midilli ve Limni'de hâkimiyet sağladı ve Venizelistler Selânik merkezli bir hükümet kurdular¹²⁹.

Kral Konstantin siyasi olarak bölünen ülkesini savaş dışı tutmayı yaklaşık üç yıl boyunca başardı. Fakat 1917 yılında Rusya'daki ihtilalin ardından İtilaf Devletleri'nin Yunanistan üzerindeki baskısı arttı. Kral Konstantin 14 Haziran 1917 tarihinde Yunanistan'ı terk etti ve İsviçre'ye gitti. Böylece Venizelos

¹²⁶ Smith 2017, s. 76.

¹²⁷ Hatipoğlu 1988, s. 64-65.

¹²⁸ Hatipoğlu 1988, s. 67-68.

¹²⁹ Clogg 2018, s. 95-97.

yeniden iktidara gelmeyi başardı. Venizelos yeni bir seçim yapmak yerine 31 Mayıs 1915 seçimlerinde mebus olan kişilerle birlikte ülkeyi yönetmeyi tercih etti. 1915 yılında sadece birkaç ay görev yapan mebuslar bir kez daha ülke yönetiminde söz sahibi oldular¹³⁰. Meclisin görev süresi 1919 yılında sona erecek olmasına rağmen bu süre önce altı ay, sonrasında dört ay, daha sonra da üç ay uzatıldı. Hatta bu meclisin Anadolu Harekâtı sona erene kadar göreve devam etmesini savunanlar oldu¹³¹. Bu parlamento Yunanistan'ı Cihan Harbi'ne sokmak ve daha da önemlisi İzmir'i işgal etmek gibi sonuçları ağır olan siyasi kararlara imza attı.

Sonuç

Yunanistan'ın siyasi tarihini şekillendiren en önemli gelişmelerden birisi olan 31 Mayıs (13 Haziran) 1915 seçimlerini daha önceki seçimlerden ayıran en önemli özellik Balkan Savaşları'nın ardından topraklarını neredeyse iki katına çıkaran bu ülkede yapılan ilk seçim olmasıdır. Seçimlerde Yunanistan vatandaşlığına yeni geçen milyonlarca kişi Yunanistan Parlamentosu'na mebus göndermek için ilk defa oy kullanmışlardır. “Yeni Yunanistan” olarak adlandırılan ve Yunanistan'ın egemen olduğu yeni toprakların başında Selânik gelmektedir. 1912 yılında Osmanlı Meclis-i Mebusanı'na mebus gönderen Selânikliler, 1915 yılında Yunan Parlamentosu'nda kendilerini temsil edecek mebusları seçmişlerdir. Selânik gibi XX. yüzyılın ilk on yılında Osmanlı siyasetini doğrudan şekillendirecek gelişmelerin yaşandığı bir bölgede, bağlı olunan devlet değişse de siyasi canlılık ve ideolojik tartışmaların merkezi olma özelliği değişmemiştir. Selânik Yunanistan siyasetinde neredeyse Atina kadar parlayan bir yıldız olmuştur.

31 Mayıs 1915 seçimlerinde kralcılarla Venizelistler büyük bir siyasi mücadele içerisine girmişlerdi. Seçimlerde doğrudan Kral Konstantin'in güdümünde faaliyet gösteren Hükümet Fırkası, Venizelos liderliğindeki Liberal Parti ve üçüncü bir alternatif yaratma iddiasıyla ortaya çıkan Müstakil Fırka zafer elde etmek için yarıştı. Venizelos liderliğindeki Liberal Parti 12 Mart (25 Mart) 1912 tarihinde yapılan bir önceki seçimlerde olduğu gibi yine Yunanistan genelinde zafer elde etti. Fakat Selânik'teki seçim sonuçları Yunanistan'daki genel sonuçların tam tersi oldu. Hükümet Fırkası, ülke genelinde büyük bir yenilgi alıp hayal kırıklığı yaşarken, Selânik'te ise birinci parti olmayı başardı.

Venizelos'un lideri olduğu Liberal Parti'nin ülke genelinde zafer elde etmesine rağmen Selânik'te başarı elde edememesinin nedenleri Liberal Parti'nin seçim sürecindeki söylemleri ve aday tercihleri incelenmeden anlaşılamaz.

¹³⁰ Hatipoğlu, 1988, s. 71-72.

¹³¹ Erdem 2010, s. 279, 282.

Liberal Parti, “megali idea” ülküsüne sımsıkı bağlı bir siyasi oluşumdur. Bu noktada Venizelos’un yıldızının bir türlü barışmadığı Kral Konstantin’in de bu ülkeye yürekten bağlı olduğunu vurgulamak gerekmektedir. Her iki siyasetçi ortak amaca sahip olsalar da bu amaca ulaşmak için izledikleri yollar birbirlerinden farklıdır. Kralcıların azınlıklara bakışıyla, liberallerin azınlıklara bakışı arasında farklar vardır. Venizelistler, partilerinin ismiyle tezat bir azınlık politikası izlemiştir. Venizelos iktidara geldiği ilk günden itibaren homojen bir Yunan toplumu yaratma amacıyla ülkesindeki azınlıklara baskı uygulamıştır. Bu baskı politikası nedeniyle çok sayıda Müslüman doğup büyüdükları toprakları terk ederek Osmanlı Devleti’ne göç etmiştir. Yoğun göçlere rağmen seçimlerin yapıldığı 1915 yılında Yunanistan’da çok sayıda Müslüman yaşamaya devam ediyordu. Liberal Parti, Selânik’te yaşayan Müslümanları görmezden gelmiş ve mebus adayları arasında hiçbir Müslümana yer vermemiştir. Liberal Parti’nin bu tutumu, Müslümanların kendilerini Hükümet Fırkası’na yakın hissetmesine neden olmuştur.

31 Mayıs 1915 seçimlerinde Kralcıların zafer elde ettiği Selânik’e yaklaşık bir buçuk yıl sonra tamamen Venizelistlerin egemen olması dikkat çekicidir. Bu hâkimiyette şüphesiz İtilaf Devletlerinin desteği mühim olmakla birlikte liberallerin Selânik ve çevresinde Hükümet Fırkası’nın uyguladığı baskının seçim sonuçlarına etki ettiği iddiası da dikkate değerdir. Ancak ne olursa olsun 31 Mayıs 1915 seçimleri Selânik’in kozmopolit yapısını yansıtır bir şekilde sonuçlanmıştır. Selânik çok renkli, çok dinli, çok milletli yapısını aday listelerine en iyi şekilde yansıtan Hükümet Fırkası’nı desteklemiştir. Venizelos’un zihnindeki “homojen Yunanistan” imajıyla Selânik’in yapısı örtüşmez. Mayıs 1915 seçimlerinde Selânikliler bir anlamda nüfusu homojenleştirmeye yönelik politikalara tepki göstermiştir. Fakat ilerleyen yıllarda yaşanan 1917 Selânik yangını, 1923 Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi Antlaşması ve II. Dünya Savaşı döneminde Nazilerin Selânik’teki Yahudilere yönelik zulmü Selânik’in çok uluslu yapısının tamamen ortadan kalkmasına neden olmuştur.

31 Mayıs seçimlerinde Selânik’i temsilen Yunan Parlamentosu’na girmeye hak kazanan 32 mebusun görev süresi başlangıçta birkaç ayla sınırlı kalmıştır. Aynı yılın sonunda yapılan seçimlerle birlikte parlamentonun görev süresi sona ermiştir. Fakat Venizelos’la Kral Konstantin arasındaki mücadelede 1917 yılında bu sefer kazanan Venizelos olmuştur. Venizelos iktidarı ele geçirdiğinde yeniden seçime gitmek yerine 31 Mayıs 1915 seçimlerinin ardından ortaya çıkan meclisi yeniden toplamayı tercih etmiştir. Böylece 1915 yılında sadece birkaç ay mebus olarak görev yapan kişiler 1917 yılında bir kez daha Yunan Parlamentosu’nda görev yapmaya başlamıştır. Bu parlamentonun görev süresi içerisinde Yunanistan’ın Cihan Harbi’ne girmesi ve İzmir’in işgali gibi gelişmelerin yaşandığı göz önünde bulundurulduğunda, 31 Mayıs 1915 seçimlerinde Selânik’teki seçim sonucu çok daha önemli hale gelmektedir.

KAYNAKLAR

a. Arşiv Belgeleri

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi

BOA, DH.EUM.3.Şb, 5-44.
BOA, DH.EUM.3.Şb, 5-73.
BOA, DH.EUM.3.Şb, 7-69.
BOA, HR.SYS., 2386-14.
BOA, DH.EUM.3.Şb, 5-9.
BOA, BEO, 4338-325304
BOA, MV., 196-95.
BOA, HR.SYS., 2977-18.

b. Gazeteler

Anadolu, Balkanlar, Tanin, Tasfir-i Efkâr, To Fos [Το Φωσ]

c. Araştırma Eserler

- Amca 2013 Hasan Amca, *Doğmayan Hürriyet*, Alfa Yayınları, İstanbul.
- Anastassiadou 2015 Meropi Anastassiadou, *Tanzimat Çağında Bir Osmanlı Şehri Selanik (1830-1912)*, çev. Işık Ergüden, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Arı 2023 Kemal Arı, *Büyük Mübadele*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Bayur 1991 Yusuf Hikmet Bayur, *Türk İnkılâbı Tarihi*, 3. Cilt, 2. Kısım, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Clogg 2018 Richard Clogg, *Yunanistan'ın Kısa Tarihi*, çev. Dilek Şendil, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Çetin 2010 Nurten Çetin, “1914 Osmanlı-Yunan Nüfus Mübadelesi Girişimi”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 24 (2010), s. 149-172.
- Demir 2007 Fevzi Demir, *Osmanlı Devleti'nde II. Meşrutiyet Dönemi Meclis-i Mebusan Seçimleri 1908-1914*, İmge Kitabevi, Ankara.
- Demirhan 2012 Hasan Demirhan, *Yunanistan'da Emperyalist Kavga (1914-1918)*, İdil Yayıncılık, İstanbul.
- Demirözü 2005 Damla Demirözü, “Megali İdea'dan Ankara Antlaşması'na (1930) Eleftherios Venizelos”, *Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 35-36 (Mayıs-Kasım 2005), s. 291-312.
- Erdem 2010 Nilüfer Erdem, *Yunan Tarihçiliğinin Gözüyle Anadolu Harekatı (1919-1923)*, Derlem Yayınları, İstanbul.

- Erim 1953 Nihat Erim, *Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri*, 1. Cilt, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Georgiadou 2001 Kirki Georgiadou, “Selânik Yunanlıları”, *Selânik 1850-1918*, yay. haz. Gilles Veinstein, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Halıcı ve Burgaç 2020 Şaduman Halıcı - Murat Burgaç, *Tanin Gazetesinde Çanakkale Savaşları*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.
- Hart 2018 Basil Liddell Hart, *Birinci Dünya Savaşı Tarihi*, çev. Kerim Bağrıaçık, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Hatipoğlu 1988 M. Murat Hatipoğlu, *Yunanistan’daki Gelişmelerin Işığında Türk-Yunan İlişkilerinin 101 Yılı (1821-1922)*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara.
- Heneage 2023 James Heneage, *Kısa Yunanistan Tarihi*, çev. Mukadder Şahin, Say Yayınları, İstanbul.
- Kenber ve Kaya 2018 Bilgi Arif Kenber - Dilek Akyalçın Kaya, *Bir Defterin Işığında Selanikli Mustafa Arif Efendi (1852-1941) ve Ailesi*, Libra Yayıncılık, İstanbul.
- Kerimoğlu 2017 Hasan Taner Kerimoğlu, “Osmanlı Devleti ile Yunanistan Arasındaki İlk Mübadele Girişimi: 1914 Mübadele Girişimi ve Tarihsel Önemi”, *Mübadele Kitabı*, ed. O. P. Yapucu, C. Özgün, Y. Aksan, Ege Üniversitesi Yay. İzmir.
- Kobakizade 2012 Kobakizade İsmail Hakkı, *Bir Mübadilin Hatıraları*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Mazower 2013 Mark Mazower, *Selanik: Hayaletler Şehri Hristiyanlar, Müslümanlar ve Yahudiler, 1430-1950*, çev. Gül Çağalı Güven, Alfa Yayınları, İstanbul.
- Molho 2015 Rena Molho, *Selanik Yahudileri 1856-1919 Özel Bir Cemaat*, çev. Panayot Abacı, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- Özsüer 2018 Esra Özsüer, “I. Dünya Savaşı’nda Yunanistan’ın Tarafsızlığına Karşı Venizelos-“Entente Cordiale” İşbirliği ve Propaganda Çalışmaları”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*: 63, s. 241-274.
- Sayılır 2014 Burhan Sayılır, *Çanakkale Savaşı’nda Psikolojik Harekât Faaliyetleri ve Koşullar: Aileni Özlemedin mi?*, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Smith 2017 Michael Llewellyn Smith, *Yunanistan’ın Anadolu Hayali 1919-1922*, çev. Nilgün Engin, Tarihçi Kitabevi, İstanbul.
- Söylemezoğlu 1946 Galip Kemalî Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, 5. Cilt, Türkiye Yayınevi, İstanbul.
- Svoronos 1935 N. J. Svoronos, *Yunanistan Nüfusu ve Yunanistan Nüfus Sayımları*, Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, İstanbul.

- Yunan Parlamentosu 1986Yunan Parlamentosu [Βουλή των Ελλήνων], *Temsilciler, Senatörler ve Milletvekilleri Kayıtları [Μητρώο Πληρεξουσίων, Γερουσιαστών και Βουλευτών 1822-1935]*, Atina.
- Yellice 2016 Gürhan Yellice, “Birinci Dünya Savaşı ve Yunanistan: Çanakkale’den Milli Bölünmeye”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt: XVI, Sayı: 32, s. 205-242.

SUMMARY

The First World War, which began in 1914, soon began to affect the political life in Greece. The Allied Powers wanted Greece to join the war and assist them at the Gallipoli front. Although Prime Minister Venizelos wanted Greece to enter the war alongside the Allies, King Constantine ensured the country's impartiality. However, the ideological differences between the king and the prime minister and developments during the Gallipoli Campaign influenced domestic politics in Greece. Venizelos resigned from the prime ministership, and the newly formed Gounaris government called for early elections.

It was decided to hold the elections on 31 May (13 June) 1915. A significant feature of this election compared to previous ones was that, following the Balkan Wars, Greece's borders had nearly doubled. Similarly, the population of Greece had also almost doubled. In 1915, many people voted for the first time to send representatives to the Greek Parliament. The most significant city that joined Greece after the Balkan Wars was Salonica. At that time, Salonica was a cosmopolitan city where Muslims, Jews, Greeks, Bulgarians, and other ethnic groups lived together. While the people of Salonica elected representatives to the Ottoman Parliament in 1912, by 1915, they were electing representatives to the Greek Parliament.

In the elections, the Liberal Party led by Venizelos competed against the party led by Prime Minister Gounaris. Although King Constantine tried to remain impartial, he greatly supported Gounaris. Aside from these two political parties, there were other parties and independent candidates. The propaganda process in the elections turned into a struggle between royalists and Venizelists. After the election campaign began, the Liberal Party adopted an active political stance in Salonica. Gounaris's party was somewhat late in organizing in Salonica. However, Gounaris's supporters quickly managed to organize successfully in the city. Governor Godas, appointed by Gounaris to Salonica, established close contacts with minority groups. Because of these contacts, Jews and Muslims living in Salonica supported Gounaris in the elections. The Liberal Party, on the other hand, followed a policy that overlooked Muslims. As a result of this policy, there were no Muslim candidates on the Liberal Party's list of parliamentary candidates in Salonica.

As in the previous elections held in 1912, the Liberal Party led by Venizelos again became the leading party in Greece in 1915. However, the liberals could not replicate their national success in Salonica. It was the royalists, not the liberals, who won the election in Salonica. Although Gounaris's political party suffered a significant defeat nationwide, it succeeded in becoming the leading party in Salonica. Of the 32 candidates nominated by Gounaris in Salonica, they all became members of parliament.

In the 31 May elections, the term of Office of the 32 deputies representing Salonica in the Greek Parliament was initially limited to a few months. With the elections held at

the end of the same year, the term of the parliament finished. In 1917, during the struggle between Venizelos and King Constantine, Venizelos emerged victorious. After coming to power, Venizelos did not want to hold elections again. Instead, he gathered the individuals elected as deputies in the elections of May 31, 1915. Thus, those who served only a few months as deputies in 1915 began to serve again in the Greek Parliament in 1917. During the term of this parliament, significant developments as Greece's entry into the World War and the occupation of İzmir occurred. Therefore, the May 31, 1915 elections are a historical event that shaped Greece's future.

The study examines the political developments in Greece leading up to the elections, the reflections of differing foreign policy opinions on domestic politics, the impacts of the World War I on Greece, the political activities of parties in Salonica, the attitudes of Muslims living in Salonica during the election process, the developments in the candidate selection process, the polemics in the media, tensions in the city, and the election results. The main purpose of this study is to reveal the reasons for the difference between the election results in Salonica and the election results in the country. It also aims to determine whether Salonica's cosmopolitan structure influenced the election results. The main source used in the study is the newspaper *Balkanlar*, published in Salonica. The study is enriched with documents obtained from other periodicals and the Presidency of the Republic of Turkey Directorate of State Archives Ottoman Archives.